

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Sociálně právní ochrana dětí ve 21. století – nové trendy

Bc. Tereza Máčalová

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph. D.

Diplomová práce
2022

Pedagogická
fakulta

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Sociálně právní ochrana dětí ve 21. století – nové trendy vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a zdroje informací, které jsem použila, jsou uvedeny v seznamu odborných zdrojů.“

V Olomouci dne .....

.....

Bc. Tereza Máčalová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí diplomové práce paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, obrovskou motivaci, pomoc a trpělivost. Také bych ráda poděkovala účastníkům výzkumu za vstřícnost a ochotu při zapojení do výzkumného šetření. Velké díky patří také rodině, která mi byla oporou.

Obrázek č. 1 Helping kids with a SMILE (©2022, Happy kids therapy PLLC).

„Některé děti se chovají tak, jako kdyby neměly rodiče. To proto, že někteří rodiče se chovají tak, jako by neměli děti.“

LEONID NIKOLAJEVIČ ANDREJEV

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Tereza Máčalová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Sociálně právní ochrana dětí ve 21. století – nové trendy
Název v angličtině:	Social and Legal Protection of Children in the 21st century- New Trends
Anotace práce:	Diplomová práce se skládá z teoretické a praktické části. Teoretická část se zaměřuje na téma rodiny. Definuje pojem rodina, popisuje současnou rodinu, její funkce, poruchy a sanaci rodiny. Popisuje sociálně-právní ochranu dětí v České republice, charakterizuje legislativní ukotvení problematiky, systém výkonu státní správy a samosprávy, kompetence orgánů sociálně právní ochrany dětí, a také interdisciplinární spolupráci. V závěru seznamuje se systémem sociálně právní ochrany dětí ve třech zemích EU, Slovenska, Německa a Finska. Empirická část obsahuje rozbor kvalitativního výzkumného šetření, analýzu, její postup a výzkumné závěry. Výzkum je zaměřen na metody, úskalí a specifika sociálně právní ochrany dětí ve 21. století.
Klíčová slova:	Současná rodina, funkce rodiny, poruchy rodiny, sanace, sociálně právní ochrana dětí, náhradní péče, sociální pracovník, metody, individuální plán ochrany dítěte.
Anotace v angličtině:	The diploma thesis consists of a theoretical and a practical part. The theoretical part focuses on the topic of family. It defines the term family, describes the current family, its functions, disorders and family rehabilitation.

	<p>Describes the social and legal protection of children in the Czech Republic, characterizes the legislative anchoring of the issue, the system of state administration and self-government, the competence of social and legal protection bodies for children, as well as interdisciplinary cooperation. Finally, it introduces the system of social and legal protection of children in three EU countries, Slovakia, Germany and Finland. The empirical part contains an analysis of qualitative research, analysis, its procedure and research conclusions. The research focuses on the methods, difficulties and specifics of social and legal protection of children in the 21st century.</p>
Klíčová slova v angličtině:	<p>Current family, family functions, family disorders, remediation, social and legal protection of children, social worker, methods, individual child protection plan.</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1 – Otázky rozhovoru Příloha č. 2 – Ukázka transkripce rozhovoru</p>
Rozsah práce:	<p>87 stran</p>
Jazyk práce:	<p>Český</p>

OBSAH

ÚVOD	8
1 RODINA	10
1.1 SOUČASNÁ RODINA	11
1.2 FUNKCE RODINY	13
1.3 PORUCHY RODINY	15
1.4 SANACE RODINY	18
2 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA DÍTĚTE V ČR	21
2.1 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ	22
2.2 SYSTÉM VÝKONU STÁTNÍ SPRÁVY A SAMOSPRÁVY.....	25
2.3 KOMPETENCE ORGÁNU SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	28
2.4 INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE	33
3 SPOD VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE	36
3.1 SLOVENSKO.....	36
3.2 SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO.....	39
3.3 FINSKO	42
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	46
4.1 VÝZKUMNÉ CÍLE, VÝZKUMNÝ SOUBOR	46
4.2 METODOLOGIE	50
4.3 VLASTNÍ VÝZKUM.....	52
4.4 DISKUSE.....	70
4.5 VÝZKUMNÉ ZÁVĚRY.....	72
ZÁVĚR	75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	76
SEZNAM ZKRATEK	84
SEZNAM TABULEK	85
SEZNAM OBRÁZKŮ	86
SEZNAM PŘÍLOH	87

ÚVOD

Každé dítě v životě potřebuje stabilitu, lásku, zázemí a domov. Rodina, složená z rodičů a dětí, představuje základ společnosti. Vytváří zázemí a formuje osobnost a charakter dítěte. Bohužel, ne všichni z nás mají to štěstí, aby se narodili do úplné a milující rodiny. V životě mohou nastat situace, kdy se z určitých důvodů rodina o dítě nedokáže postarat, odpírá mu bezpečí a řádný vývoj, nebo ho v krajních případech může ohrožovat na životě. V tom okamžiku nastupuje na pomoc stát, spolu s pracovníky SPOD, jejichž práce je při ochraně dítěte klíčová. Pro diplomovou práci jsem si proto vybrala téma Sociálně-právní ochrany dětí ve 21. století – nové trendy. Problematika je pro mě velmi blízká jak z pohledu sociálního pedagoga, jehož životním posláním je mimo jiné ochrana a pomoc dětem, tak z pohledu budoucí matky, pro kterou je dítě ve všech směrech nejdůležitější. Jedná se o téma aktuální, přesto nás ochrana dítěte a způsob jejího zajištění provází řadu let.

Hlavním cílem je charakterizovat sociálně právní ochranu dětí v České republice a prostřednictvím výzkumného šetření zkoumat vybrané metody sociální práce pracovníků OSPOD na OÚ ORP v rámci sociálně právní ochrany dětí ve 21. století.

Dílčí cíle:

- Popsat rodinu ve 21. století.
- Seznámit se systémem SPOD ve vybraných zemích EU.
- Analyzovat úskalí v rámci spolupráce s rodinou.
- Specifikovat proces individuálního plánu ochrany dětí.
- Zjistit, jaké subjekty spolupracují s OSPOD.
- Charakterizovat pozitiva a negativa práce sociálního pracovníka/kurátora pro děti a mládež OSPOD.

V úvodu teoretické části definuji rodinu z vícero pohledů, seznamuji se současnou podobou rodiny v postmoderní době, se základními funkcemi rodiny spolu s poruchami rodiny z nich plynoucími, a také popisuji sanaci rodiny a její aspekty. Dále se zaměřuji na sociálně-právní ochranu dítěte v České republice, kde charakterizuji legislativní ukotvení, specifikuji její celkový systém, seznamuji s kompetencemi orgánu sociálně-právní ochrany dětí a objasňuji celkovou interdisciplinární spolupráci. Obdobně se věnuji vybraným zemím Evropské unie, kde vymezuji legislativu a celkový systém fungování sociálně-právní ochrany. Konkrétně se jedná o Slovensko, Německo a Finsko.

V rámci výzkumného šetření byla zvolena kvalitativní metoda polostrukturovaný rozhovor. Výzkumný soubor tvoří dva orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) na obecních úřadech s rozšířenou působností, devět sociálních pracovníků a jeden kurátor.

Danou problematikou se u nás zabývala řada autorů. Uvést můžu například MATOUŠKA, DUNOVSKÉHO, MOŽNÉHO či MATĚJČKA. Ze zahraničí jsou to autoři SPRATT, ERATH, AINSWORTH aj.

1 RODINA

Každý z nás může pojem rodina chápat odlišně a také mu přisuzovat různou váhu. Pro jednoho je rodina na vrcholku jeho hodnotového žebříčku, pro druhého nemusí znamenat nic. Naše chápání pojmu rodina může být značně ovlivněno tím, jaké zkušenosti do života si my sami z naší původní rodiny odnášíme. Ač by se mohlo zdát, že definovat rodinu bude snadné, opak je pravdou. Odlišuje se totiž pohledem mnoha autorů, mnoha vědních oborů, a také jejím historickým vývojem. Abychom si tento pojem lépe přiblížili, je zde vybráno několik definic a pohledů, které vzhledem k naší problematice velmi dobře vystihují podstatu rodiny a nastiňují nám její základní funkce.

KRAUS (2008, s. 79) říká, že rodina je „*nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí i pro dospělého, natož pro dítě. Je nezastupitelná při předávání hodnot z generace na generaci, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a má možnost ho v rozhodující fázi ovlivňovat*“.

KRAMER (1980, in Sobotková, 2001, s. 22), uvádí, že rodina je „*skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoliv mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde např. o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.*“.

„*Rodina je prostorem, ve kterém dochází k formování osobnosti člověka, prostorem tvorby lidského kapitálu, výchovy a růstu budoucích generací. Jako taková je bezesporu základní a nejvýznamnější jednotkou naší společnosti*“ (©Koncepce rodinné politiky, 2017, s. 4-5).

DUNOVSKÝ (1999, s. 91-92), charakterizuje rodinu následujícím způsobem. „*Rodina, jako nejstarší základní společenská skupina či společenství, nejtěsněji spjatá nejrůznějšími vztahy uvnitř i navenek. Funkcemi, činnostmi zabezpečujícími potřeby svých členů a společnosti jako celku, prochází celou svou historií neustálými změnami co do své velikosti, významu i začlenění do společnosti. Adaptuje se přitom na její nejrůznější proměny či vývojové stupně. Přizpůsobujíc se jim, udržuje život člověka prakticky ve všech jeho sférách a cyklech*“.

1.1 SOUČASNÁ RODINA

Současná rodina se odlišuje hlavně svými prioritami, které se dostávají do popředí. Více se zaměřuje na interpersonální vztahy, hodnotu individuality a autonomie – jednatelce a jeho smysl života, záliby, svoboda. Klade se daleko větší důraz na „já a štěstí, před my a štěstí“. Již od 50. let 20. století začíná docházet k celkovému oslabení instituce manželství a postupem času se stává trendem mimomanželské soužití a nastupuje celkově méně stabilní rodinný život. Rodí se čím dál méně dětí a rozvodovost stoupá. Lidé chtějí být nezávislí (Singly, 1999). Jednou z příčin je stále zrychlující se způsob života a také rozvoj feministického hnutí a tím začátek kritiky tehdy zažitého stigma ženy v roli matky v domácnosti. Začíná být běžné vysokoškolské vzdělání žen, které již nechtěly pokračovat v zažitých statusech jejich matek. Hnutí klade také velký důraz na ekonomickou nezávislost žen. Zaměstnanost začíná narůstat, některé ženy zahajují vlastní podnikání, začínají být finančně nezávislé a emancipované (Maříková, 2000).

KRAUS (2008) charakterizoval současnou rodinu pomocí několika znaků. Prvním znakem je **demokratizace rodinného života**, která souvisí s již zmíněnou vzrůstající vzdělaností a emancipovaností žen, spolu s jakýmsi poklesem autority mužů v rodině. Demokratizace se netýká pouze mužů a žen, ale také vztahu mezi rodičem a dítětem. Oproti minulosti, kdy děti svým rodičům vykaly (i dnes můžeme najít výjimky, které se toho stále drží), se tento vztah výrazně posunul k větší toleranci, volnosti a partnerství. Problémem zde může být ztráta hranic a respektu dítěte vůči autoritě. Jedna z příčin deviantního chování dětí u adolescentů je několika výzkumy prokázána absence vytyčených hranic v rodinách. Dalším znakem je **izolovanost**. Rodina se uzavírá, nesdružuje se v takové míře s příbuznými a jinými generacemi, a také mizí provázané sousedské vztahy. Spíše se soustředí sama na sebe a na svůj klid. Na izolovanost můžeme navázat **zmenšováním rodiny**. Ubývá vícegeneračního soužití, mění se celková struktura rodiny, klesá počet dětí a přibývá jednočlenných domácností, většinou ve vztahu matka samoživitelka a dítě. Celková stabilita rodiny se nábírá a je tak více náchylná na vnitřní problémy, které mohou vést až k rozpadu rodiny. Dalším znakem je **dezintegrace**. Udržet pevnou vazbu rodiny napomáhá kolektivní trávení volného času, společné zážitky, sdílení úspěchů i starostí, vzájemná komunikace, spolupráce, pomoc atd. To vše bohužel do jistého rozsahu vymizelo a členové rodiny se pouze „potkávají“. Tímto problémem jsou zasaženy hlavně děti. Rodiče jsou zaneprázdněni pracovním i časově a nemají na děti dostatek prostoru. Soustředí se na svůj intimní život, vytvářejí si vlastní zájmy, a tak děti hledají chybějící stabilitu jinde.

Rodiče často v takových případech dětem kompenzují jejich nezájem různými materiálními věcmi a penězi. Takové jednání se později odráží v charakteru dítěte a může vést až k jeho delikventnímu chování. Stále vzrůstající je také **socioekonomická situace** rodin a její diferencovanost na základě její úrovně. Na jedné straně máme rodiny žijící s nižšími příjmy, kterých je v současnosti větší část. V důsledku nedostatku finančních prostředků lehce upadnou do dluhů a hrozí zde sociální exkluze čili sociální vyloučení. To má dopad na socializační proces a děti z takových rodin se mohou stát terčem šikany, nebo se naopak stávají agresory a objevuje se u nich delikventní až kriminální chování. Na druhé straně máme i spoustu rodin, které finančním nedostatkem netrpí a žijí v nadměrném blahobytu. U dětí z takových rodin se ale také může objevovat delikventní i kriminální jednání, které je důsledkem nepřiměřeného a nadměrného poskytování kapesného. V neposlední řadě je charakteristickým znakem **vysoká míra rozvodovosti**. Lidé dnes uzavírají manželství z vlastní vůle a občas ve velmi mladém věku. Jednou z příčin neúspěšných manželství jsou sňatky uzavírané právě v mladické nerozvážnosti, nebo z důvodu brzkého těhotenství. Velký problém nastává, pokud je v manželství právě dítě/děti. I když je dnes zastáván názor, že dítě může zdravě žít i v neúplné rodině, stále je rozvod velká zátěž na psychiku a osobní rozvoj, obzvlášť v případech, kdy je rozvod nepříjemnou a traumatizující záležitostí. Dítě pociťuje stres, strach, úzkosti, samotu, problémy s důvěrou a všechny tyto aspekty si poté s sebou nese do dospělosti. Dvougenerační rodiny ustupují a vznikají tak nové alternativní typy rodin a soužití (Možný, 2002). Jak jsme již naznačili výše, je jich větší množství. Mezi ně také patří **stejnopohlavní rodiny**. GIDDENS (2013) říká, že je dnes již velké množství homosexuálních párů, které žijí ve stabilních vztazích, které jsou založeny na důvěře a osobním závazku a můžeme je označovat pojmem „rodina volby“. Nemají však stejná práva jako heterosexuální páry. Právě homosexuální páry, které chtějí zakládat rodinu a uzavírat manželství, jsou v současnosti velmi aktuálním a diskutovaným tématem. Všechny výše zmíněné znaky a změny vedly k současné podobě rodiny, která mimo jiné disponuje větším nárůstem deviantního chování u rodin a dětí. Tyto znaky (nestabilita, nezájem o dítě, materiální hodnoty, dezintegrace) mají vliv na celou rodinu a mohou tak způsobovat jevy jako domácí násilí, závislosti, alkoholismus nebo nezaměstnanost. Zmíněné jevy se pak zrcadlí ve fungování rodiny, plnění základních funkcí a také v životě, chování a charakteru dítěte, které je jimi zasaženo a může v tomto deviantním chování pokračovat (Matoušek, Kroftová, 1998).

1.2 FUNKCE RODINY

Ministerstvo práce a sociálních věcí vypracovalo Koncepti rodinné politiky (2017), která popisuje úlohu rodiny ve společnosti jako nenahraditelnou. Pokud chceme budovat stabilní prostředí ve společnosti, které bude funkční a bude ji dále rozvíjet, je nejprve důležité vytvořit stabilní prostředí v rodině a plnit její základní funkce. Protože „*bez fungující rodiny, realizující své základní funkce, je ohrožena samotná existence společnosti. Bez soudržné rodiny nebude soudržná ani společnost a lidé budou méně spokojeni se svým životem*“ (Koncepte rodinné politiky, 2017, s. 5). Rodina plnila určité funkce již od svého počátku. V průběhu času nároky na rodinu vzrůstaly a měnily se její hodnoty, proto tyto funkce postupně přibývaly a obměňovaly se. Dnes máme několik základních funkcí, které by měla rodina zajišťovat.

Biologicko-reprodukční funkce zajišťuje zachování života na zemi. Aby se společnost mohla nadále perspektivně rozvíjet po další generace, potřebuje k tomu mít stálou reprodukční základnu neboli přírůstek adekvátního počtu dětí (Kraus, Poláčková et al., 2001). Dnes je tomu spíše naopak a dětí se rodí méně. V domácnostech už se nerodí vícero dětí, jako to bývalo dříve. Lidé se spokojí pouze s jedním potomkem a často jej mají až v pozdějším věku. Je to způsobeno hlavně touhou po kariéerním růstu, nedostatkem finančních prostředků nebo prostým nezájmem (Kraus, 2008).

Sociálně-ekonomická funkce

Můžeme říct, že rodina je brána jako podstatná součást ekonomického systému ve společnosti a významně přispívá k jeho rozvoji. Členové se zapojují do hospodářských sfér výkonem jednotlivých povolání (Kraus, 2008). „*Současně se rodina sama stává významným spotřebitelem, na němž je značně závislý trh*“ (Kraus, 2008, s. 81-82). Využívá finanční i materiální prostředky a investuje je do různých sfér. V dnešní době můžeme také zaznamenat rodiny, které spolu s výkonem zaměstnání také podnikají. Tento způsob nám ukazuje, že rodina může z určité části fungovat jako samostatná ekonomická jednotka, jako tomu bylo dříve (Kraus, Poláčková et al., 2001).

Ochranná funkce, jinak také funkce zaopatřovací nebo pečovatelská, zabezpečuje základní životní potřeby členů rodiny. Jedná se o potřeby biologické, hygienické a zdravotní. Dnes se čím dál více klade důraz na péči o své blízké v jejich přirozeném prostředí a na pomoc a spoluúčast rodiny s úkony s tím spojeny. Proto je důležité se na tuto funkci více zaměřovat a nezanedbávat ji (Kraus, 2008).

Socializačně-výchovná funkce

VÁGNEROVÁ (2005, s. 99) říká, že sociální stimulace „*má větší význam než podněty z jiné oblasti, protože ve větší míře uspokojuje všechny základní potřeby dítěte: potřebu stimulace a smysluplného učení, protože sociální podněty bývají přitažlivější a subjektivně významnější, i potřebu citové jistoty a bezpečí, kterou v raném věku saturuje především matka, ale později i další lidé*“. Socializační funkci rodina plní přípravou dětí do společnosti a praktického života. Výchova se poté podílí na utváření celostní osobnosti dítěte. Její úlohou je „*celková kultivace nejen jedince, ale celé společnosti*“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 42). Dle BLÍŽKOVSKÉHO (1992) má hlavní roli ve výchově rodič. Dítě se od svého narození postupně učí životu ve společnosti a rodič by mu měl být svým chováním příkladem. Funkce výchovná však bývá rodinou bohužel občas předávána na školu z důvodu nedostatku času, nebo pocitu vlastního selhání ve výchovném procesu (Kraus, 2008).

Rekreační funkce v sobě ukrývá relaxaci a zábavu. Jde o aktivity, které rodina podniká společně. Správné plnění této funkce se projevuje například ve frekvenci hromadného trávení volného času, společných zájmových činnostech, dovolených apod. (Kraus, 2008).

Emocionální funkce je jednou ze základních a nenahraditelných funkcí. Rodina je jejím hlavním realizátorem, protože žádná jiná instituce nedokáže vybudovat takové zázemí jistoty, bezpečí a lásky, jako právě ona. Rozvíjí lidskou emocionalitu a dokáže ji budovat na více úrovních, a to ve vztahu mezi manželi, rodiči a dětmi a mezi sourozenci. Je ale nutné zmínit, že ne každá rodina tento úkol dokáže splnit (Máchová, 1974).

1.3 PORUCHY RODINY

Poruchy rodiny se odvíjejí od nedostatečného plnění jejích funkcí. DUNOVSKÝ (1999, s. 102) tyto poruchy funkcí rodiny definuje jako „*situace, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti*“.

Příčin poruch je velké množství. „*Pramení z chyb v jednotlivých člancích systému jednotlivce – rodina – společnost a v jejich vzájemné interakci*“ (Dunovský, 1986, s. 13).

Při analyzování a řešení těchto poruch musíme dbát na různorodost rodinného společenství. Odlišná problematika se bude vyskytovat například v rodině s jedním rodičem, rodině s několika dětmi, rodině řádně plnící své funkce, nebo naopak v rodině vážně narušené. Poruchy rodiny bychom tedy mohli shrnout jako selhání člena, nebo členů rodiny, jež se zrcadlí v nedostatečném plnění funkcí, úmyslně či nedopatřením, a to z jakéhokoliv důvodu. Mohou se vztahovat k jedné, několika, nebo také ke všem funkcím. Nutné je také zmínit, že takové selhávání může vést až k psychické deprivaci dítěte, která vzniká dlouhodobým nedostatečným uspokojováním životních potřeb a ochuzením dítěte o potřebné podněty (Matějček, Dytrych, 1994).

Porucha biologicko – reprodukční funkce zahrnuje několik nejdůležitějších problémů. Jako první zmíníme fakt, že se v rodině žádné děti nerodí. Tento problém souvisí jednak s nemožností dítě mít, a to z hlediska zdravotního stavu jedinců, tak s v dnešní době častým jevem nechtěnosti založit rodinu. Nezpůsobilostí počít dítě, donosit ho nebo porodit, se zabývá celá řada medicínských odvětví, které dělají vše pro to, aby rodině s problémem pomohli. Nezájem mít dítě už nesouvisí s medicínou jako takovou, ale spíše s ekonomickou situací jedince, jeho individuálním profilem a celkovým životním nastavením. Druhý problém se týká rození dětí, které přichází na svět, jakkoliv poškozené. Mohou být postiženy v různorodém měřítku tělesně, duševně i smyslově. Také v tomto případě se touto problematikou zabývají různé lékařské i vědecké disciplíny, které se snaží rodině pomoci, nicméně musíme brát na vědomí, že tento problém je velkou psychickou zátěží pro členy rodiny a zrcadlí se v celkovém fungování rodiny jako celku. Dalšími problémy jsou situace, kdy se dítě narodí do velmi nepříznivých životních podmínek, nebo se narodí rodičům, kteří nejsou zdravotně přizpůsobiví dítě vychovávat a zastávat tak svou roli plnohodnotně (Dunovský, 1986).

Porucha ekonomicko – zabezpečovací funkce spočívá v tom, že rodina není schopná, nebo se dokonce nechce podílet na výrobním procesu společnosti a tím pádem nemůže zabezpečit členy rodiny. Dále může souviset také s osobností jedince. Zde se u většiny případů jedná o patologické projevy osobnosti, jako je mentální retardace, alkoholismus, delikvence apod. Porucha však nesouvisí pouze s materiálním zabezpečením rodiny. Týká se také oblasti sociální, psychologické, nebo také kulturní. Může docházet například k vývojovým a získaným vadám a kulturní deprivaci. Tyto oblasti dále velmi úzce souvisí s emocionální funkcí rodiny, proto pokud se naruší jedna funkce, bude se problém zrcadlit i ve funkci druhé (Dunovský, 1986).

Porucha emocionální funkce

„Poruchy emocionality jsou zdrojem nebo alespoň původním jevem většiny rodinných poruch“ (Dunovský, 1986, s. 15). Emocionální funkce je jedna z nejdůležitějších funkcí. Pokud se v ní tedy porucha projeví, rozšíří se tak do dalších oblastí v životě rodiny. Ať už se jedná o její interní fungování, nebo o její vztah ke společnosti. Pokud si tuto poruchu vztáhneme směrem k dítěti, přichází tak dítě o pokojné a bezstarostné dětství. Příčin je spousta. Může jít o rozvod rodičů, nedostatečný zájem rodičů o dítě, neplánované rodičovství, kdy jedinci jednoduše nejsou zralí a připravení citově dítě zaopatřit, opuštění dítěte, nebo i jeho týrání a zneužívání. Narušením nebo ztrátou emocionální stability ze strany rodičů tak dítě přichází o pocit bezpečí a jistoty (Dunovský, 1986).

Porucha socializačně – výchovné funkce

Socializačně – výchovná funkce je považována za nejdůležitější a její poruchy se odvíjí od mnoha situací. V první řadě jde o tři příčiny, kdy se rodiče nemohou, nechtějí, nebo nedovedou o dítě postarat. Pokud se rodiče o dítě postarat nemohou, není to z důvodu, že by nechtěli, ale něco jim v tom brání. Může jít o nemoc, epidemii, nezaměstnanost, závislost na návykových látkách, nebo smrt. Pokud se postarat nedovedou, souvisí to s nastavením jejich rodinného systému a s jejich osobností. Může se stát, že si k dítěti nedovedou najít vztah, nedokážou se vyrovnat s různými situacemi, jako je narození postiženého dítěte, nebo rozvod, nezralost apod. Ve třetím případě, kdy se rodiče o dítě starat nechtějí, může být příčinou porucha osobnosti, dítě může být nechtěné nebo počato znásilněním matky a mnoho dalších příčin, které se prolínají s předchozími. Situace může vést až k nezájmu, zanedbávání, ohrožování a týrání dítěte, kdy může být rodičům dítě odebráno.

Existují ale i opačné případy, kdy je problémem naopak nadměrná péče o dítě, která může vyústit ve vážné psychosociální poruchy dítěte (Bubleová, 2011; Dunovský, 1986).

Pro zjištění jednotlivých pásem DUNOVSKÝ (1986) vypracoval dotazník, který hodnotí funkčnost rodiny podle osmi diagnostických kritérií, za které se získávají body. Řadíme tam složení a stabilitu rodiny, sociální a ekonomickou situaci, osobnost rodičů, osobnost sourozenců, osobnost dítěte, celkový zájem a péči o dítě (Škoda, Fischer, 2014). Kritéria poté směřují k celkem čtyřem typům rodin. Dysfunkční rodinu zde nezahrnujeme, protože se jí budeme věnovat blíže v následující kapitole.

Funkční rodina – pokud se jedná o rodinu funkční, pohybuje se pásmo v rozmezí 0 – 4 body. Tento typ rodiny nejeví vážnější poruchy funkcí a zajišťuje řádný vývoj a prospěch dítěte.

Problémová rodina – pásmo se zde pohybuje v rozmezí 5 – 9 bodů. V problémové rodině se již vyskytují poruchy některých funkcí, které však vážněji neohrožují vývoj dítěte. Rodina sama dokáže tyto problémy řešit a pracovat s nimi. Pokud má zájem, může požádat o pomoc odborníka. Pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí by už ale měli v těchto případech dbát zvýšené pozornosti.

Afunkční rodina – pásmo afunkční rodiny se pohybuje v rozmezí 15 – 24 bodů. Jedná se o nejzávažnější typ, kde rodina v plnění svých funkcí naprosto selhala. Poruchy jsou velmi velkého rázu a můžou dojít až k ohrožování dítěte na životě. Jakékoliv opatření ze strany odborných pracovníků zde již nemají smysl, proto se v takových případech dítě odebírá od rodiny, je uloženo do náhradní péče nebo se řeší jiná alternativa (Dunovský, 1986; Škoda, Fischer, 2014).

1.4 SANACE RODINY

Na úvod si představme sociální práci s rodinou. Sociální práce s rodinou je realizována pracovníky SPOD. Její činnosti vycházejí ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Tento zákon mimo jiné upravuje cílovou skupinu, na kterou se vztahuje. Jedná se o děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní své povinnosti vůči dítěti, dítě bylo svěřeno do péče jiné fyzické osoby, která taktéž své povinnosti neplní a o děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující jejich život. Pracovníci SPOD mohou zahájit sociální práci s rodinou bez souhlasu rodičů nebo dítěte. Jakmile vyhodnotí situaci jako ohrožující dítě, mohou podat soudu návrh na patřičné opatření. Pokud je rodině sanace určena, je nutné, aby pracovníci SPOD s ostatními pracovníky vzájemně spolupracovali, protože žádná instituce nemůže účinně rodinu sanovat sama. Sanace rodiny, jinak řečeno podpora rodiny, uzdravení či napravení, se skládá z několika postupů, které vedou k pomoci rodinám, které to potřebují. Může zahrnovat pomoc při domácím násilí, doplňující léčbu závislostí, podporu od vyškolených dobrovolníků, terapie, různé služby poskytované rodinám apod. Sanace rodiny probíhá v dysfunkčních rodinách, které nezvládají plnit základní funkce a ohrožují tím dítě. Měla by sloužit jako prevence odebrání dětí z rodin, a také k jejich bezpečnému návratu domů (Bechyňová, 2020).

BECHYŇOVÁ (2020, s. 18) definuje sanaci jako „*soubor činností SPOD, sociálních služeb a dalších programů/opatření, které jsou poskytovány/ukládány rodičům dítěte a dítěti ohroženému na sociálním, biologickém a psychologickém vývoji*“. Cílem je předcházet, zmírnit a zastavit příčiny ohrožení dítěte a poskytnout tak rodině patřičnou pomoc a podporu, obnovit její funkce, a to v jejich přirozeném prostředí. Činnosti provádí multidisciplinární tým, který je složen z odborníků úzce spolupracujících s danou rodinou a společně směřují ke zlepšení života dítěte v rodině (Bechyňová, 2020).

Legislativně je ukotvena v několika zákonech. Upravuje ji novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která mimo jiné ukládá orgánu a pracovníkům SPOD jejich hlavní účel, a to zájem a blaho dítěte před ostatními. Dále novela občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., který v sobě zahrnuje tehdejší zákon o rodině. Sanaci také nově upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Právě v tomto zákoně jsou zahrnuty sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které jsou nedílnou součástí souboru služeb sanace rodiny. Tyto služby jsou součástí sociální prevence, která pomáhá zabraňovat sociálnímu vyloučení, které pramení z nejrůznějších krizových situací.

Základními činnostmi služeb jsou například výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, pomoc při uplatňování práv, sociálně-terapeutické činnosti nebo zprostředkování kontaktu se společenským prostředím (©Metodické doporučení MPSV, 2009). Sanace disponuje několika znaky, kterými se řídí. Jak již bylo nastíněno výše, je sestavena z multidisciplinárního týmu, který spolupracuje s rodinou, bez které by k nezbytné změně nemohlo dojít. V tomto týmu je hlavním koordinátorem pracovník OSPOD a dalšími členy jsou pracovník SPOD a lidé, kteří s rodinou spolupracují. Může se jednat o učitele, pediatra, sociálního pracovníka z různých služeb, speciálního pedagoga apod. Jednotlivé úlohy jsou členům dobře známy a mohou tak pracovat podle jasně vymezených pravidel. Samotná sanace by se neobešla bez sestavení sanačního plánu, na kterém rovněž spolupracují rodiče, a pokud je to možné, i dítě. Jako každý plán má několik bodů, které musí obsahovat. Jedná se o cíl, ke kterému se směřuje a o časový plán, během kterého by se jednotlivé kroky měly udát, aby se stanoveného cíle dosáhlo. Nesmějí chybět ani naplánované posuny nebo změny, pomocí kterých se bude ověřovat vliv plánu na život rodiny (Bechyňová, 2020). V průběhu sanace jsou využívány patřičné metody. Jedná se o řízené rozhovory, které mají podtext motivace a jsou uskutečňovány s dítětem i rodiči. Pozorování, při kterém pracovník sleduje komunikaci a vztahy mezi členy rodiny. Zhodnocovací a měřicí techniky, analýza a syntéza získaných informací a výzkumů, které byly získány z případových konferencí. Dále sociální šetření, které může být provedeno pouze sociálním pracovníkem OSPOD, analýza a syntéza získaných informací a výstupů ze spisové dokumentace, a také management sociálních služeb (©Nadace Sirius, 2011).

Rodiny, které je potřeba sanovat, disponují jednotlivými rysy, jejichž vzájemné působení ovlivňuje míru ohrožení dítěte. Bývají to rodiny, ve kterých sami rodiče byli v dětství zanedbáváni, tudíž jsou velkým nositelem rizika nedostatečné péče o vlastní dítě. Nedokážou pro něj vytvořit adekvátní prostředí pro výchovu a mnohdy nedokážou navázat spolehlivé sociální kontakty. Dítě žije ve vlastní rodině, avšak je ohrožováno psychicky, zdravotně, či sociálně. Situace se nelepší, naopak se zhoršuje, popřípadě se problém rozšiřuje na sourozence. Může jít i o situace, kdy rodiče možnost sanace odmítli a dítě bylo dobrovolně/nedobrovolně umístěno v ústavní péči. V takovém případě není vyloučeno možnost sanace znovu nabízet. Pokud se rodiče pro sanaci rozhodnou, je jejím cílem vytvořit takové podmínky, které budou rodině pomáhat s komunikací, popřípadě jim dopomohou k navrácení dítěte do rodiny. Sanace je také velmi důležitým nástrojem při návratu dítěte z ústavní výchovy.

Zde jde především o podporu a udržitelnost všech nastavených změn. Novodobou záležitostí je také sanace při pěstounské péči na přechodnou dobu. Zlepšuje tak podmínky při kontaktu s rodinou a účinně pomáhá při přípravě na návrat dítěte do rodiny, který je ve většině případů při pěstounské péči na přechodnou dobu cílem. I když je sanace velmi prospěšným nástrojem pomoci, není vhodným řešením pro všechny případy. Jsou to například situace, kdy rodiče nemají žádnou citovou vazbu ke svému dítěti, špatné zacházení s dítětem přešlo do takové míry, že se vzájemný kontakt s dítětem nedoporučuje, rodiče jsou závislí na návykových látkách a odmítají se léčit, jsou vážně psychicky nemocní nebo jsou částečně zbaveni způsobilosti k právním úkonům a nechtějí spolupracovat s multidisciplinárním týmem (Bechyňová, 2020).

SHRNUTÍ

Charakterizovali jsme rodinu, seznámili s hlavními rysy rodiny ve 21. století. Představili jednotlivé funkce rodiny, její poruchy a v závěru seznámili se sanací rodiny, metodou týmové práce s ohroženou rodinou.

2 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA DÍTĚTE V ČR

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí sociálně-právní ochrana dítěte (dále jen SPOD) „představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním“ (©Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2022). SPOD se v České republice vyskytuje dlouho a do dnešní podoby se vyvinula několika klíčovými momenty. Byly jimi odštěpení od tehdejších zákonů (resp. zákon o rodině, zákon o sociálním zabezpečení), které nezajišťovaly adekvátní ochranu dítěte a následné přijetí několika mezinárodních dokumentů, kterými jsou především Deklarace práv dítěte a Úmluva o právech dítěte, ke kterým se Česká republika zavázala (Novotná, Fejt, 2009).

SPOD se mimo jiné řídí několika principy, které můžeme shrnout následovně:

- na prvním místě je dítě, resp. jeho blaho, prospěch a zájem,
- ochrana je poskytována bez rozdílu a diskriminace; např. podle rasy, náboženství, původu, smýšlení,
- ochrana je poskytována bezplatně a všem dětem do 18 let,
- stát má zodpovědnost za ochranu dítěte před fyzickým a psychickým násilím, nenahrazuje však povinnosti a odpovědnost rodičů,
- princip preventivního působení, tj. na rodinné vztahy, ochrana před sociálně patologickými jevy,
- dítě má právo na náhradní výchovu,
- respektování principu subsidiarity, tj. dítě může být osvojeno do ciziny, pokud jej nelze zabezpečit v jeho rodné zemi,
- cílem je sanace rodiny (Novotná, Fejt, 2009).

Tyto principy jsou rozděleny mezi všechny sektory SPOD, tj. státní správa a samospráva, kdy každý z nich disponuje odlišnou zodpovědností, ale vzájemně spolupracují a jsou na sobě závislé. Dle MATOUŠKA A PAZLAROVÉ (2016) ale tento fakt způsobuje současné problémy sociálně-právní ochrany. Problémy zde spatřují v nedostatečném vzdělávání pracovníků, nedostatku služeb pro ohrožené děti a rodiny, stále neměnicím se umísťováním dětí do ústavní péče, zahlcení pracovníků stále větším množstvím povinností, a také ve slabé multidisciplinární spolupráci.

2.1 Legislativní ukotvení

Sociálně-právní ochrana dětí je v České republice ukotvena v celé řadě legislativních dokumentů. Mezi nejzákladnější z nich patří následující.

Listina základních práv a svobod (dále pouze listina) byla usnesena a vyhlášena Českou národní radou jako součást ústavního pořádku České republiky. Listina je rozdělena do šesti hlav, které upravují lidská práva a svobody, politická práva, práva národnostních a etnických menšin, hospodářská, sociální a kulturní práva, právo na soudní a jinou právní ochranu a společná ustanovení (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod).

Velmi stěžejní část upravuje článek 32, který se věnuje rodině, rodičovství, ochraně dítěte. Významná je pro nás péče o dítě, která zní následovně. *„Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona“* (Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, 1993, §32 odst. 4 usnesení č. 2/1993 Sb.).

Úmluva o právech dítěte (dále jen úmluva) byla Českou a Slovenskou republikou podepsána a vstoupila v platnost roku 1991. Přijaly ji téměř všechny státy světa a stát jako takový je povinen dohlížet na její dodržování. Jak již její název napovídá, je úmluvou o základních lidských právech a zahrnuje důležitou část o právech dítěte. Státy musí dbát na to, že rodina, jako primární zdroj blaha dětí, musí mít nárok na potřebnou pomoc a ochranu. Dítě má vyrůstat v rodinném, a hlavně bezpečném prostředí, které mu zajistí péči, tělesnou a duševní zralost a ochranu před i po narození. Úmluva zahrnuje několik práv, které můžeme rozdělit do čtyř kategorií. Těmi jsou právo na život a přežití, právo na osobní rozvoj, právo na ochranu proti ubližování, právo na participaci (Novotná, Fejt, 2009).

Úmluva jasně říká, že rodiče mají primární odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte a stát má povinnost rodině s tímto úkolem pomoci. Každé dítě má právo žít se svými rodiči, pokud mu to ovšem nepřináší vážnou újmu. Stát má povinnost učinit opatření, která dítě chrání před jakýmkoliv duševním, fyzickým násilím, urážením a zneužíváním. Od své rodiny však nesmí být odděleno proti své vůli. Pokud je tak učiněno, musí to být na základě vážných důvodů, v jeho nejlepším zájmu a pouze na základě zákona a soudního rozhodnutí. V takovém případě mají rodiče právo na styk s dítětem. Pokud styk není možný, musí stát rodičům, nebo jiným vychovávajícím, alespoň poskytovat potřebné informace o dítěti.

Dítě, které je z rodiny odebráno, má právo na zvláštní ochranu a pomoc ze strany státu, která je mu poskytnuta formou náhradní péče (Novotná, Fejt, 2009).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon) je stěžejní právní předpis, který upravuje sociálně-právní ochranu dítěte a vymezuje skutečnosti, za kterých je tato ochrana nezbytná. V první řadě postupuje dle zájmu a blaha dítěte, jakožto principu sociálně-právní ochrany. Zákon udává, že tato ochrana je bezplatně poskytována všem dětem mladších 18 let, a to bez rozdílu a jakékoliv formy diskriminace. Určuje orgány sociálně-právní ochrany, kterými jsou zejména krajské a obecní úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Ochranu mohou dle tohoto zákona poskytovat i nestátní subjekty (nadace, církve, občanská sdružení), pokud získají potřebné pověření. Dále zákon vymezuje okruh dětí, na které se ochrana zaměřuje. Jedná se o širokou škálu dětí, která se pohybuje od situací, kdy rodiče zemřeli nebo neplní řádně své povinnosti, přes vyskytující se patologické jevy u dětí (záškoláctví, závislost, trestný čin), až k situacím, kdy může být život dítěte ohrožen. Zákon dále neopomíná činnost orgánů sociálně-právní ochrany a opatření, která zavádí. Mimo jiné se také věnuje situacím, kdy pro dítě jeho rodinné prostředí není vhodným zázemím. V takových případech hovoříme o zprostředkování osvojení, pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu, ústavní a ochranné výchově (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů je pro nás stěžejní svou druhou částí, která začleňuje rodinné právo. Rodinné právo začíná §655 a zabývá se vznikem manželství, zánikem manželství (rozvodovým řízením), manželským majetkovým právem (vypořádání společného jmění), příbuzenstvím a švagrovstvím, určením či popřením otcovství, procesem osvojení a dalšími formami péče o dítě (poručenství, opatrovnictví, pěstounská péče) a zmiňuje také ústavní výchovu. Zákon jasně upravuje vztah rodiče – dítě, a to zejména rodičovskou odpovědnost vůči dítěti. Rodičovská odpovědnost náleží dle zákona oběma rodičům. V situacích, kdy ji rodič náležitě neplní, v jejím uskutečňování mu něco brání, nebo ji zneužívá, soud ji na tomto základě může omezit, nebo jí rodiče zcela zbavit. Pokud je rodiči odpovědnost odebrána, soud taktéž rozhoduje o jeho zbývajících právech a povinnostech vůči dítěti. Vyživovací povinnost však zůstává za všech okolností.

Občanský zákoník se svými tématy vzájemně prolíná a potkává s výše zmíněným zákonem o sociálně-právní ochraně dětí. Tudíž je důležité mít přehled o obou z nich (z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách upravuje podmínky, za kterých je poskytována pomoc a podpora osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci. Upravuje také potřebné aspekty ohledně povolání sociálního pracovníka, jako jsou jeho předpoklady, činnosti, kompetence. Nezapomíná také na příspěvek na péči pro nezaopatřené děti. Zákon se řídí dvěma základními zásadami, kdy má každý člověk nárok na poskytnutí bezplatného základního sociálního poradenství a poskytnutá pomoc prostřednictvím sociálních služeb musí být hodnotná, v nejlepším zájmu osob a musí zachovávat základní lidskou důstojnost, svobodu a práva. Sociální služby zahrnují služby sociální prevence, sociální poradenství a služby sociální péče. Zařízení těchto služeb je mnoho a zahrnují služby pro děti a rodiny. Pro tuto diplomovou práci je důležité zmínit, že za nepříznivou sociální situaci, ve vztahu k dítěti, můžeme brát například pobyt v sociálně znevýhodňujícím prostředí, způsob života, který může vézt ke konfliktu se společenským prostředím nebo ohrožení práv a zájmů trestnou činností (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů).

2.2 Systém výkonu státní správy a samosprávy

„*Orgán sociálněprávní ochrany dětí je státní orgán, jehož úkolem je chránit zájmy nezletilých dětí*“ (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 35).

V České republice se v současné době v sociálně-právní ochraně dětí realizuje více orgánů, které jsou upraveny v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Ochrana dětí je v současnosti garantována státem, ale vykonávána sociálními pracovníky a kurátory pro děti a mládež. Funkce státu je přenesena na příslušný místní úřad a jeho pracovníky. Velmi důležité je dbát na to, aby samotný výkon ochrany byl realizován na lokální úrovni, která nám nabízí znalosti širších sociálních souvislostí daného regionu, a také nám umožňuje mimo jiné pravidelný kontakt s návaznými sociálními službami v okolí. **Veřejný systém** je odpovědný především za vyhledávání ohrožených dětí, pomoci rodinám při řešení problémů, sbírání informací o možném týrání, zajištění bezpečí pro ohrožené děti, předcházení odebírání dětí z rodin, podporu k návratu dětí do původní rodiny nebo zajišťování jiné formy péče. **Stát** má na starost právní podmínky sociálně-právní ochrany, tj. tvorba legislativy, novelizace, vyhodnocování související legislativy. Organizaci sociálně-právní ochrany v rámci státní správy i soudní moci, kontrolní činnost, financování systému. Koordinaci a metodické vedení výkonu sociálně – právní ochrany, tj. garance odbornosti, metodická doporučení, systémová opatření apod. (Pemová, Ptáček, 2012).

Obecní úřad především vyhledává děti, které vyžadují zvláštní ochranu. Svým působením apeluje na rodiče, aby si řádně plnili své rodičovské povinnosti, pokud tomu tak není. Zprostředkovává poradenství a pokud se objevují nedostatky ve výchově, nebo je potřeba zabránit dítěti pobývat v prostředí pro něj ohrožující, je jeho úkolem sledovat a projednávat tyto okolnosti s rodiči i dítětem. Jestliže události nasvědčují tomu, že dítě potřebuje zvláštní ochranu, je obecní úřad povinen tuto skutečnost sdělit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Obecní úřad obce s rozšířenou působností je klíčový ve výkonu sociálně právní ochrany dětí. Jeho úkolem je přijímat všechna důležitá opatření, vézt evidenci rodin, kde se vyskytlo nebezpečí, pravidelně vyhodnocovat situaci rodiny a sledovat negativní vlivy působící na děti. Proti takovým vlivům zavádí příslušná opatření. Na základě vyhodnocení situace vypracovává individuální plán ochrany dítěte, který se zabývá způsoby řešení situace a časovým plánem konkrétní práce.

Má také povinnost svolat případovou konferenci, která slouží k řešení jednotlivých situací ohrožených dětí a rodin. Případová konference funguje na bázi spolupráce s rodiči a dalšími osobami figurujícími ve výchově dítěte, kterými mohou být zástupci škol, poskytovatelů sociálních služeb, orgánů sociálních služeb nebo policie (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Orgán má také oprávnění iniciovat soudní řízení o výchovných opatřeních. Těmi jsou: napomenutí dítěte, rodiče nebo jiné osoby odpovědné za dítě; stanovení dohledu nad dítětem a jeho provádění v součinnosti s dalšími zainteresovanými institucemi a osobami; uložení omezení bránící škodlivým vlivům na dítě a uložení poradenské činnosti dítěti a rodičům (Matoušek, Pazlarová, 2016). Při soudních řízeních bývá zvolen jako opatrovník dítěte, a také nad ním činí patřičný dohled. Angažuje se v poradenské činnosti, kde rodičům pomáhá při řešení problémů s dítětem. Mimo jiné také podává návrhy na uložení ústavní výchovy a předběžného opatření (Motejl et al., 2007).

Starosta obce s rozšířenou působností také může zřídit komisi pro sociálně-právní ochranu dětí. Komise koordinuje výkon sociálně-právní ochrany (SPO), posuzuje programy na ochranu ohrožených dětí, posuzuje jednotlivé případy SPO a doporučuje konkrétní opatření SPO, která slouží jako ochrana před patologickými jevy (zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Krajský úřad při poskytování sociálně-právní ochrany převážně působí v poradenské a preventivní činnosti. Dále také zpracovává metodické postupy a působí jako odborné vedení podřízených orgánů SPO (Motejl et al., 2007). V roce 2003 proběhla reforma, která odebrala OSPOD z řízení MPSV. Nadřízeným orgánem byl stanoven krajský úřad, který se tím stává kontrolním orgánem OSPOD. Pokud je potřeba přezkoumat jakékoliv rozhodnutí vydaných OSPOD, stává se krajský úřad odvolacím orgánem v této záležitosti (Matoušek, Pazlarová, 2016).

Velmi klíčovou roli hraje v oblasti osvojení a pěstounské péče. Vede evidenci dětí i žadatelů, kteří jsou vhodní stát se osvojiteli a pěstouny. Zajišťuje přípravu osob k přijetí dítěte do rodiny, umožňuje jim poradenskou pomoc, a také zajišťuje přípravu k přijetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu. Jako poradce působí také v otázkách výchovy. Má povinnost minimálně jedenkrát ročně zajistit konzultace o výkonu pěstounské péče.

Konzultace jsou pořádány pro odborníky, kteří působí na poli výchovných a sociálních problémů, ale i pro pěstouny z příslušného kraje. Jsou tak zdrojem zkušeností pro ostatní nebo budoucí pěstouny (Špeciánová, 2007).

„Krajský úřad může zajišťovat přípravu a poradenskou pomoc v případech poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje, nebo v případech svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby“ (Špeciánová, 2007. s. 23).

Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) disponuje širokou škálou činností, zejména se zaměřuje na aktivity dlouhodobě podporující rodinu, které můžeme rozdělit do tří částí. V první části se zaměřuje na sociální služby, které slouží rodině v nepříznivé situaci jako prevence proti sociálnímu vyloučení. V druhé části jsou to služby, které mají podpůrný charakter. Mimo jiné podporuje rodiny v péči, výchově a zpracovává preventivní programy. Připravuje a podává legislativní návrhy, vyvíjí koncepční činnost a zabezpečuje úkoly vyplývající z mezinárodních smluv. Třetí část vychází ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kdy je jeho činnost zaměřena na posuzování žadatelů a dětí vhodných pro pěstounskou péči či osvojení, navštěvuje ústavní zařízení a provádí šetření, vede evidenci pověřených osob, zřizuje poradní sbor v oblasti SPO a mnoho dalších (Motejl et. al., 2007).

Nestátní organizace a pověřené osoby

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí také upravuje další subjekty, které se v SPO angažují, ale orgány sociálně-právní ochrany přímo nejsou. Jedním ze subjektů je i komise pro sociálně-právní ochranu (z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Pověřenými osobami mohou být právnické i fyzické osoby, které získali pověření od krajského úřadu. Jakákoliv činnost těchto osob musí být zákonitě ošetřena a musí být v zákoně uvedena. Nejvíce se jedná o nestátní neziskové organizace, které působí zejména v preventivní a poradenské činnosti. Mohou vykonávat činnost vedoucí k ochraně dětí před škodlivými vlivy. Pomoci mohou zřízením zařízení sociálně-právní ochrany. Jsou jimi zejména odborné poradny, nízkoprahové kluby, krizová centra, výchovně rekreační tábory pro děti nebo zařízení pro výkon pěstounské péče (Špeciánová, 2007).

Pověřené osoby se také velmi angažují v oblasti pěstounské péče a osvojení. Nemohou začít samotný proces zprostředkování osvojení či pěstounské péče, ale mohou vyhledávat vhodné děti a budoucí pěstouny či osvojitele, zajišťovat jejich přípravu a poskytovat jim poradenskou pomoc (Špeciánová, 2007).

2.3 Kompetence orgánu sociálně právní ochrany dětí

OSPOD zajišťuje veřejnoprávní ochranu. Nastupuje v momentě, kdy rodiče nedokážou zajistit bezpečnost dítěti. Mnohdy to označujeme jako nucenou pomoc, kterou je v rámci státní správy OSPOD nositelem. Jeho úkolem je určit ohrožení dítěte a najít způsoby pro snížení a odstranění podnětů, které toto ohrožení způsobují. Jelikož zasahuje do života druhých a narušuje tak základní lidská práva a svobodu člověka, musí tak činit v souladu se zákonem, legitimitou a přiměřeností zásahu (Božić, 2018). Pracovníci OSPOD mohou být specializováni různě. Na obcích s rozšířenou působností se většinou dělí na pracovníky péče o děti a pracovníky sociální prevence, tzv. kurátory. Ve velkých městech již mohou být členění na terénní sociální pracovníky péče o děti, sociální pracovníky pro náhradní rodinnou péči, kurátory pro děti a mládež a sociální pracovníky zabývající se syndromem CAN a domácího násilí. Kompetencí, které musí sociální pracovník OSPOD mít, je velké množství. Vyjmenujeme si zde některé z nich. Klíčová je schopnost určit vlivy vyvolávající sociální problémy, komunikovat s uživatelem, poskytovat služby pro náročné životní situace, kooperovat s ostatními pracovníky, fungovat v týmu nebo řešit etická a další dilemata. Jelikož pracuje s ohroženými dětmi, nesmí u něj chybět způsobilost: hodnotit míru ohrožení dítěte; hodnotit celkové fungování rodiny; rozpoznat, když rodič nemá o dítě zájem; intervenovat rodinu s cílem eliminovat ohrožení; zprostředkovat dítěti optimální náhradní péči nebo hodnotit vliv ústavního zařízení na dítě (Matoušek, Pazlarová, 2016).

Velkým mezníkem byla novela zákona o sociálněprávní ochraně dětí, **z. č. 401/2012 Sb.** (dále „novela zákona SPOD“). Přinesla několik významných změn v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Spolu s rozvojem náhradní rodinné péče (úpravou podmínek osvojení a pěstounské péče) nově zavedla povinnost zpracovávat individuální vzdělávací plán ochrany dítěte (IPOD), do jednoho měsíce od zařazení dítěte do evidence. Ukládá povinnost plán aktualizovat hlavně v případě uložení výchovných opatření nebo nařízení ústavní, ochranné výchovy nebo náhradní rodinné péče. Dále nařizuje pořádat případové konference, které mají za úkol řešit situace ohrožených dětí a rodin. IPOD spolu s případovou konferencí jsou velmi náročné na čas a personální kapacitu OSPOD. V neposlední řadě novela zákona SPOD zavedla standardy kvality práce.

Všechny orgány SPOD spolu s jinými subjekty, které sociálně právní ochranu zajišťují, jsou povinny od roku 2013 dodržovat **standardy kvality sociálněprávní ochrany**. Verze standardů se mohou lišit na jednotlivých orgánech sociálně právní ochrany dětí.

Kontrolou dodržování je pověřen krajský úřad. (Matoušek, Pazlarová, 2016). Standardů je celkem 14 a zajišťují následující oblasti: místní a časová dostupnost; prostředí a podmínky; informovanost o výkonu sociálně právní ochrany dětí; personální zabezpečení; přijímání a zaškolování; profesní rozvoj zaměstnanců; prevence; přijetí oznámení, posouzení naléhavosti a přidělení případu; jednání, vyhodnocování a IPOD; kontrola případu; rizikové a nouzové situace; dokumentace k výkonu SPOD; vyřizování a podávání stížností; návaznost výkonu SPOD na další subjekty (z. č. 401/2012 Sb.).

Trendem 21. století je v sociálně právní ochraně dětí náhradní rodinná péče. *„Náhradní rodinná péče (dále NRP) – je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině“* (Matějček a kol., 1999, s. 31).

„Náhradní rodinná péče je souhrnné označení pro všechny druhy nekolektivní péče o děti, o které se z nejrůznějších důvodů nemohou starat biologičtí rodiče“ (Klimeš, 2002, s. 4 in Nožířová, 2012, s. 11).

„Zájem dítěte má podle mezinárodní Úmluvy o právech dítěte, která je pro náš stát závazná, přednost před zájmem rodičů“ (Matějček, Koluchová, 2002, s. 12).

Je nutné zmínit, že náhradní péče o dítě nemusí být vždy rodinná. V České republice existuje také jiná forma, a to péče ústavní a ochranná. Jedná se o střediska výchovné péče, kde je zákonem dána povinnost zajistit dětem základní výchovu a vzdělávání, s ohledem na jeho plný harmonický rozvoj. Řadíme zde diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy (z. č. 109/2002 sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů). Avšak například Úmluva o právech jasně upozorňuje na pozitivní vliv rodinného prostředí na vývoj osobnosti dítěte, proto by primární volbou při ochraně dítěte měla být náhradní rodinná péče, pokud je to možné (Nožířová, 2012). Někteří autoři upozorňují na fakt, že podle některých výzkumů nemají ústavní zařízení na děti dobrý vliv. Podle těchto výzkumů se prokázalo, že vyrůstání v deprivacním prostředí má negativní vliv na myšlení a mozek je méně aktivní. Děti nemají dostatečnou emoční a sociální schopnost. Odvíjí se to také od věku nástupu dítěte do ústavního prostředí (Matoušek, Pazlarová, 2010). BECHYŇOVÁ (2020) ve své knize naopak zmiňuje zahraniční zkušenosti, které potvrzují užitečnost nízkokapacitních institucí pro pomoc dětem a rodině.

Zrušení ústavních zařízení jako možnost k transformaci systému péče o ohrožené děti nelze nesporně určit za správné, stejně jako nelze kategorizovat formy náhradní péče o dítě na lepší a horší. Každá z forem v sobě totiž nese své přednosti i úskalí (Matějček, 1999).

Náhradní rodinná péče se skládá z několika institutů. Formy náhradní rodinné péče jsou upravené v občanském zákoníku. Jedná se o svěřeni dítěte do péče jiné osoby, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství a osvojení (z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Dítě je **svěřeno do péče jiné osoby** v případě, že o něj nemůže osobně pečovat ani rodič ani jeho poručník. Její povinnosti a práva jsou vymezeny soudem. Upřednostňuje se osoba blízká dítěti, pokud je to v jeho zájmu. Pečující může rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte. Vyživovací povinnost zůstává na rodičích. Další formou je **poručenství, pokud poručník o dítě osobně pečuje**. Soud stanovuje dítěti poručníka v případě, kdy ani jeden z rodičů nemůže vykonávat rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Poručník má vůči dítěti práva a povinnosti jako rodič, vyživovací povinnost však stále zůstává na biologických rodičích. Pokud poručník o dítě osobně pečuje, má nárok na dávky pěstounské péče. Poručníkem by v ideálním případě měla být osoba blízká dítěti. Dokud poručník není stanoven a neujme se své funkce, je poručníkem orgán sociálně – právní ochrany dětí (©MPSV, 2022). OSPOD se do této pozice dostává především v situacích, kdy zastupuje dítě jako kolizní opatrovník v soudním řízení. Jde tedy o právní pomoc. Jako veřejný poručník zastupuje orgán dítě, nikoliv rodinu. Autoři upozorňují na fakt, že tato skutečnost bývá často opomíjena soudy i veřejností (Božić, 2018). Nejznámějším institutem náhradní rodinné péče je **osvojení**. Osvojením vzniká mezi osvojeným dítětem a náhradní rodinou (osvojiteli) stejný vztah, jako v rodině biologické. Původní rodině tímto zanikají veškerá práva a povinnosti k dítěti (Bubleová, 2014). Osvojitelé získávají rodičovskou zodpovědnost, vyživovací povinnost aj. Účelem osvojení je poskytnout dítěti rodinné zázemí, které mu bylo v jeho původní rodině odpíráno. O osvojení rozhoduje soud a díky NOZ lze osvojit i zletilého (Nožířová, 2012). Osvojitelé musí splňovat mnoho jasně daných podmínek a projít si procesem zprostředkování osvojení. Proces se skládá z několika částí. Nejprve si potencionální osvojitel musí podat žádost o zprostředkování osvojení obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště. Ten poté shromáždí všechny příslušné podklady (posouzení obecního úřadu, psychologů, zdravotního stavu, výstupy z přípravných kurzů). Pracovník provádí sociální šetření v rodině a zakládá spisovou dokumentaci o žadateli, kterou poté předává k posouzení krajskému úřadu.

Krajský úřad vede evidenci dětí i žadatelů vhodných k budoucímu osvojení a pěstounské péči. Odborné posouzení krajského úřadu u dětí zahrnuje úroveň tělesného a duševního vývoje, vhodnost NRP a jejích forem. U žadatelů posuzuje psychický stav, zdravotní stav, majetkové i sociální poměry, zhodnocuje přípravu k přijetí dítěte do rodiny, zjišťuje bezúhonnost. Na základě posouzení vydává rozhodnutí o zařazení nebo nezařazení do evidence. Dále přichází výběr vhodné osvojitelské rodiny, který je úkolem odborných pracovníků krajského úřadu. Pokud jsou všechny výše zmíněné kroky provedeny, nastává navazování kontaktu budoucích osvojitelů s konkrétním dítětem (Bubleová, 2014). **Pěstounská péče** je poslední formou náhradní rodinné péče, která zajišťuje zabezpečení dítěte v rodinném prostředí. O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje opět soud. Pokud je dítě umístěno v pěstounské péči, není vyloučen jeho styk s původní rodinou, naopak je podporován. Pěstouni nejsou zákonným zástupcem dítěte. Mohou rozhodovat pouze v běžných záležitostech. V závažných případech potřebují souhlas rodičů nebo soudu (Matějček, 1999). Zprostředkování pěstounské péče probíhá stejně jako v případě osvojení, rozhoduje o ní krajský úřad. Významný trend v oblasti pěstounské péče přišel s novelizací zákona o sociálně právní ochraně dětí. Zákon jasně stanovil podmínky **pěstounské péče na přechodnou dobu (PPP)** jako novou formu náhradní rodinné péče. PPP je v zákoně již několik let, avšak před novelizací jí nebyla připisována velká váha. Vznikla především kvůli omezení kojeneckých ústavů, které disponovaly rizikem deprivacních projevů. Také by mohla pomoci dlouhodobým pěstounům (Zezulová, 2012). Pěstounská péče na přechodnou dobu může trvat nejdéle jeden rok. Dává tak původní rodině čas a prostor vyřešit své problémy, popřípadě najít pracovníkům novou vhodnou rodinu pro dítě. O svěřením do péče rozhoduje soud na návrh orgánu sociálně právní ochrany. Soud má s pomocí orgánu sociálně-právní ochrany povinnost každé tři měsíce vyhodnocovat situaci dítěte (Bubleová, 2013). Tato forma se ve svých začátcích setkávala i s negativními postoji. Podle výzkumu Střediska NRP v roce 2010 se někteří respondenti k PPP stavili velmi odmítavě. Zpochybňovali hlavně nedostatečnou kvalitu a prospěšnost pro dítě. Přikláněli se spíše ke zlepšení již stávajících institutů (Konečná, Sudová, 2011).

Zprostředkování náhradní rodinné péče tedy spadá do kompetencí orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pojdme si problematiku shrnout.

Zprostředkování definuje stěžejní zákon v této problematice, a to **zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**.

Skládá se z vyhledávání dětí, které potřebují náhradní rodinnou péči, vyhledávání vhodných náhradních rodičů a v samotném výběru vhodných budoucích osvojitelů či pěstounů. Zprostředkování můžou provádět pouze orgány sociálně-právní ochrany dětí uvedené v zákoně. Stěžejním orgánem jsou zde obce s rozšířenou působností a krajské úřady. Zákon také upravuje dávky pěstounské péče. Zprostředkování náhradní rodinné péče se dále řídí několika principy. Prvním je dítě a jeho nejlepší zájem, který je na prvním místě. Celý proces pomoci se musí odvíjet od práv a potřeb dítěte. Důležité je respektovat jeho identitu, a také brát ohled i na názor a vyjádření samotného dítěte ke konkrétní situaci. Realizace náhradní rodinné péče by měla vycházet z vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a Individuálního plánu ochrany dítěte. Nejprve se hledají možnosti podpory v biologické rodině, mezi příbuznými či blízkými přáteli. Pokud se možnosti vyčerpají, je na prvním místě jedna z forem náhradní rodinné péče. Důležité je zde brát zřetel na již vytvořené vztahy a vazby, které dítě má. Velmi podstatný princip je také týmová spolupráce, která je mezi pracovníkem obce s rozšířenou působností – pracovníkem krajského úřadu – pracovníkem pobytového zařízení dítěte či jeho pěstounem na přechodnou dobu spolu s doprovázející organizací a v neposlední řadě také spolu s dalšími odborníky (učitelé, lékař apod.). Týmová práce je nezbytnou součástí celého procesu zprostředkování náhradní rodinné péče. Dalším principem je průběžná aktualizace evidence dětí a žadatelů, která by měla probíhat alespoň jednou za půl roku. Nedílnou součástí je také při vlastním zprostředkování náhradní rodinné péče zohledňovat jedinečnost a individualitu každého dítěte, kdy je do procesu potřeba zapojit jedince, kteří dobře znají dítě i zájemce. Posledními principy jsou také transparentnost a čas při zprostředkování (Mertová, Janků, 2019).

Důležité je zmínit, že v situacích, kdy je odchod dítěte z rodiny pouze dočasný a počítá se s jeho návratem zpět, pracovníci by měli při jakékoli formě náhradní péče podporovat dítě i rodinu, a to po odchodu dítěte i při jeho návratu. Podstatné je vyhodnotit situaci, připravit plán návratu a doporučuje se také svolat případovou konferenci, které se účastní nejen rodiče a pracovník orgánu sociálně právní ochrany, ale také jiní odborníci, kteří jsou v případě zainteresováni (Matoušek, Pazlarová, 2014).

2.4 Interdisciplinární spolupráce

Síť sociálních služeb a státních orgánů je v České republice velmi propletená. Pracovníci OSPOD musí ve své práci spolupracovat s jinými odbory vlastního úřadu, a také se spoustou jiných orgánů, které se zabývají sociálním fungováním ohrožených dětí. Jedná se například o probační a mediační službu, policii, úřad práce, soudy. Dále spolupracuje se střediskem výchovné péče, školskými a zdravotnickými organizacemi, které vykonávají ústavní a ochrannou výchovu. V kontaktu jsou také s neziskovými organizacemi, které pomáhají ohroženým dětem a rodinám. Jsou jimi nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi aj. Spolupracují také se školami a zařízeními pro děti vyžadující okamžitou pomoc. OSPOD by tak měl spolupracovat se všemi, kteří se jakkoli podílejí na výkonu sociálně právní ochrany dětí. Nastávají případy, kdy se pracovníci OSPOD podílejí i na komunitním plánování sociálních služeb (Matoušek, Pazlarová, 2016).

Při práci s ohroženými dětmi a rodinami je interdisciplinární spolupráce s pomocí dalších odborníků nepostradatelnou součástí, neboť se jedná o komplexní a náročnou problematiku. Zejména zde autor vyzdvihuje práci pediatra a dětského psychologa, bez kterých se sociální pracovník obejde jen velmi těžce (Matoušek a kol., 2008). Při posuzování a podporování rodiny se tak setkávají subjekty z různých sfér. Od státních organizací a orgánů samosprávy, přes školská a zdravotnická zařízení, až po církevní organizace nebo policii (Matoušek, Pazlarová, 2014). „*Proces identifikace ohrožené rodiny probíhá vně systému sociálně právní ochrany dítěte– nejčastěji ve školských a zdravotnických zařízeních, v sociálních službách nebo v komunitě, kde dítě žije*“ (Pemová, Ptáček, 2012 in Matoušek, Pazlarová, 2014, s. 38). Spolu se sanací rodiny, kterou jsme již zmiňovali, je jednou ze dvou důležitých metod při spolupráci **případová konference**, která je mimo jiné účinnou metodou v rámci sanace. Tyto konference svolává orgán sociálně právní ochrany dětí. Jsou charakteristické širokou škálou odborníků, kteří v konkrétních případech jedince znají a pracují s ním. Sociální pracovník tedy předpokládá, že jsou významným činitelem a mají zájem se na konferenci podílet. Nejčastějšími subjekty jsou zástupci škol, poté také psychologové (Matoušek, Pazlarová, 2016). Jádrem případových konferencí je pohotová reakce a vyhodnocení vzniklé situace ohroženého dítěte a rodiny s cílem najít co nejlepší možné řešení situace, vytvářet kontakty pro rodinu a rodinu aktivizovat. Pokud se případová konference svolává, sociální pracovník předpokládá v aktivní zapojení rodiny do procesu.

Každý ze zúčastněných má jasně daný úkol, kdy jejich vzájemná spolupráce a odpovědnost vede ke zdárnému cíli. Situace, kdy je vhodné případnou konferenci svolat, jsou například u rodin ohrožených chudobou či sociálním vyloučením, zanedbávajících výchovu a péči o dítě, v případě umístění dítěte mimo rodinu nebo selhávající náhradní rodinné péče (Matoušek, Pazlarová, 2014). Druhou stěžejní metodou je **Individuální plán ochrany dítěte (IPOD)**. Vyhodnocováním situace dítěte se sesbírají informace, na základě kterých, se stanoví cíle práce a vypracovává se plán práce s ohroženým dítětem a rodinou – IPOD. Je tedy výsledkem celkového hodnocení dítěte a jeho rodiny, a také úvodní případové konference (Pemová, Ptáček, 2012). *„Vymezuje příčiny ohrožení dítěte, stanoví opatření k zajištění ochrany dítěte, poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a k posílení funkcí rodiny“* (z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 10, odst. 3, písm. d). Plán zpracovává odbor sociálně právní ochrany dítěte, konkrétně sociální pracovník odpovědný za dítě spolu s dalšími odborníky. Jde o dokument, který obsahuje jednotlivá opatření a časový plán k zajištění péče o dítě (Pazlarová, 2016). IPOD aktivně reaguje na situaci a okolnosti kolem dítěte, proto se může neustále obměňovat. Díky němu může klíčový pracovník sociálně právní ochrany dětí koordinovat a monitorovat všechny zúčastněné subjekty či svým působením směřují ke stanovenému cíli. IPOD se řídí několika body. Měl by být co nejvíce konkrétní a stručný, kdy jsou jeho cíle jasně pojmenované, je přehledný a srozumitelný. Logický v tom smyslu, že jednotlivé stanovené kroky na sebe navazují a směřují správným směrem. Strukturovaný od nejdůležitějších opatření k méně významným. Časově ohraničený a přehledný. Dále také variantní, kdy je zapotřebí zpracovat více postupů a možností k řešení, díky kterým se může flexibilně reagovat na situaci. Přesahový s myšlenkou, že žádné řešení není definitivní, proto je třeba počítat s dalším vývojem situace. V neposlední řadě by měl být také jediný, proto nelze mít více plánů při práci s jednou konkrétní rodinou, pokud to není v souladu, s již existujícím IPOD. Jeho význam se zrcadlí jak na obecné úrovni sociálně právní ochrany, tak na úrovni individuální. Pomáhá sjednotit, zpřesnit a jasně nasměrovat práci s ohroženým dítětem a rodinou (©MPSV, 2014).

„Individuální plán ochrany dítěte se zpracovává s důrazem na přijetí opatření, které umožní setrvání dítěte v péči rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu, vypracovává se od počátku doby poskytování sociálně-právní ochrany, nejpozději do 1 měsíce od zařazení od zařazení dítěte do evidence obecního úřadu obce s rozšířenou působností, pravidelně se aktualizuje, zejména v situacích, kdy je uloženo výchovné opatření, nařízena ústavní výchova, ochranná výchova nebo kdy je dítě svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, do pěstounské péče nebo jiné náhradní výchovy“ (z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, § 10, odst. 3).

SHRNUTÍ

Definovali jsme sociálně-právní ochranu dětí, vymezili obecné principy sociálně-právní ochrany v České republice a představili legislativní ukotvení. Charakterizovali jednotlivé subjekty státní správy a samosprávy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Vymezili kompetence OSPOD, představili formy náhradní péče o dítě a v závěru poukázali na důležitost interdisciplinární spolupráce i v rámci případové konference a realizace individuálního plánu ochrany dítěte.

3 SPOD VE VYBRANÝCH ZEMÍCH EVROPSKÉ UNIE

Jednotlivé země Evropské unie mají upravené své zákony na ochranu dětí a rodiny. Vycházejí z ratifikace mezinárodních úmluv, které se zabývají právy dítěte. Evropské právo v oblasti práv dítěte je z velké části založeno na Úmluvě OSN o právech dítěte, která stanovuje právní normy a postupy, kterými evropské orgány uplatňují práva dítěte. Vychází z postavení dítěte jako nositele práv (©Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte, 2015).

3.1 Slovensko

Jako v České republice má institut rodiny na Slovensku nenahraditelné místo a silnou tradici. Slovenská republika dbá na zabezpečení a ochranu dítěte, na jeho práva, blaho a své kroky provádí v jeho nejlepším zájmu dle mezinárodní úmluvy. Sociálně právní ochrana je zde ukotvena v zákoně č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele (dále „ZSPODaSK“) (©Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky, 2022). Hlavním důvodem zformování samotného zákona bylo vytvořit právní základ, který bude upravovat svědomitou ochranu a pomoc dětem a rodinám, zabezpečovat náhradní rodinné prostředí, a také bude předcházet a odstraňovat příčiny jakýkoliv vlivů, ať už psychických, sociálních nebo fyzických, které by ohrožovaly vývoj a bezpečí dítěte. Bylo potřeba nejen zajistit sociální prevenci a zlepšit formy náhradní rodinné péče, ale také z hlediska výchovných podmínek, personální struktury a prostorů transformovat dětské domovy na Slovensku. Opatření, která plynou ze zákona a jsou vykonávána sociálně právní ochranou dětí a sociální kuratelou (dále „SPODaSK“), reprezentují ucelený systém, který aktivně reaguje na situaci dítěte, a to dle její závažnosti a povahy. Jsou uskutečňovány prostřednictvím sociální práce, jejích metod, technik a postupů, které vyplývají z jevů ve společnosti a vztahují se jednak na přirozené prostředí dítěte, prostředí náhradní výchovy, a také prostředí dětských domovů, resocializačních a krizových středisek (Husáková, 2014). Opatření vykonává Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny SR, Ústredie práce, sociálních věcí a rodiny, úrady práce, sociálních věcí a rodiny, Centrum pre medzinárodnoprávnu ochranu detí a mládeže, obec, vyšší územný celok, akreditovaný subjekt, právnická či fyzická osoba oprávněna k výkonu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (z. č. 305/2005 Z.z., o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

Dítě, které se cítí ohroženo, může požádat o pomoc i bez vědomí rodičů. Může tak učinit například na orgánu SPODaSK, obci, ve škole či ve zdravotnickém zařízení. Orgány, které ochranu a kuratelu vykonávají, plní své povinnosti v případech, kdy se rodiče rozvádí, nebo nedokážou řešit problémy a konflikty v rodině sami. Zde nastupuje sociální poradenství, psychologická pomoc, nejrůznější metody na pomoc při řešení konfliktních situací a ukládání výchovných opatření. Významnou úlohu zde plní samospráva, která svým konáním pomáhá předcházet vzniku krizových situací, a také omezuje a odstraňuje negativní vlivy působící v rodině.

SPODaSK také zastupují dítě při soudních jednáních. Mimo jiné jsou pracovníci těchto orgánů 24 hodin k dispozici na telefonické lince v každém okrese Slovenska (©Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky, 2022).

Opatření začínají na nejzákladnějším kameni sociálně právní ochrany. A to je předcházení vzniku krizových situací v rodině a omezení a odstraňování negativních vlivů. Vedle programů, které se zaměřují na upevňování vztahů v rodině, řešení výchovných problémů, předcházení sociálnímu vyloučení, ochranu před násilím v rodině a mnoho dalších, jsou součástí těchto opatření i opatření výchovná, která může orgán sociálně právní ochrany a sociální kurately uložit. Jedná se o upozornění na nežádoucí chování, uložení povinnosti zúčastnit se výchovného či sociálního programu, účastnit se potřebné léčby ve specializovaném ambulantním zařízení. V závažnějších případech může být součástí také dočasné odebrání dítěte z rodiny. Plán výkonu výchovných opatření zpracovává orgán sociálně právní ochrany jako součást sociální práce s dítětem a rodinou (§11 ZSPODaSK). Součástí těchto opatření je i **sociální kuratela a kurativní sociální práce**. Ta se na Slovensku vykonává s dětmi, které trpí závislostí, mají problémy s chováním, ve škole, v sociálních vztazích, vztazích v rodině, anebo se dopustili trestného činu. Je upravena v ZSPODaSK a vykonávají ji sociální kurátoři. Své povinnosti plní v přípravném konání, kde zjišťují informace o mladistvém, jeho vývoji, prostředí, chování, dále zhodnocují závažnost problému a posuzují, zda je potřeba nařídít ochrannou výchovu. Dále se angažují v samotném trestním řízení, udržují kontakt s mladistvým ve výkonu trestu, připravují ho na propuštění a pomáhají mu se úspěšně vrátit do života po výkonu trestu. Opatření jsou hlavně zaměřena na postpenitenciární péči, resocializaci, sociální poradenství a reedukaci mladistvého (Husáková, 2014). Další opatření se týkají zabezpečení ochrany života, zdraví, příznivého vývoje dítěte a náhradní rodinné výchovy, která je zabezpečena stejným způsobem, jako v České republice.

SPODaSK může být rozhodnutím soudu jmenován kolizním opatrovníkem dítěte, a to v případě, kdy je potřeba z různých důvodů hájit zájmy dítěte. Do náhradní rodinné péče řadíme osvojení, pěstounskou péči, svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby a poručenství, pokud se poručník o dítě osobně stará. Sociální pracovníci se angažují v celém procesu získávání a přípravy potencionálních osvojitelů a pěstounů. Finanční podpora je ukotvena v **zákoně č. 627/2005 Z. z., o příspěvkoch na podporu náhradnej starostlivosti o dieta** v znení neskorších predpisov. Zákon přinesl vyšší finanční podporu pro zabezpečení dětí v jakékoliv formě náhradní výchovy, a to i jako motivaci pro příbuzné, které se o dítě mohou starat (Husáková, 2014).

Ústavní výchova zde nastupuje až po selhání jiných alternativ. Jak jsme již zmiňovali, Slovenská republika usiluje o transformaci ústavní výchovy, kdy mimo jiné snižuje kapacity budov dětských domovů z důvodu přiblížení se intimnějšimu prostředí, stejně jako je tomu v rodině. Mimo dětské domovy řadíme do ústavní výchovy krizové střediska, kde se vykonává hlavně psychologická a sociální diagnostika v případech, kdy výchova rodičů rapidně selhává. Resocializační střediska jsou dalším zařízením ústavní výchovy. Zaměřují se na aktivizaci dítěte, překonání důsledků závislostí a znovuzapojení do přirozeného prostředí (Husáková, 2014; ©Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2022). Sociálně právní ochrana dítěte na Slovensku stojí hlavně na pomoci rodině k znovuobnovení svých povinností, poměrů a její aktivizaci. Důležitá je zde včasná reakce, odvrácení a odstranění hrozeb. Pokud nastane situace, kdy je dítě odebráno z rodiny, je zde cílem reagovat tak, aby trvala co možná nejkratší dobu. Klíčem je sanace rodiny. Ta zde jako v ČR funguje na multidisciplinární spolupráci, která směřuje k obnovení funkcí rodiny (©Návrat, 2022).

„Hlavným cieľom v oblasti právnej ochrany rodiny a pomoci v krízových situáciách je vytvorenie funkčného a univerzálneho systému ochrany a pomoci rodine. V súlade so základnými princípmi rodinnej politiky štátu je rodina z hľadiska osobnostného rozvoja každého človeka primárnym subjektom“ (©Inovatívny model manažmentu sanácie rodiny, 2013, s. 7).

3.2 Spolková republika Německo

System sociálně právní ochrany dětí má základ v **Občanském zákoníku** Bürgerliches Gesetzbuch (**BGB**), konkrétně § 1666 Gerichtliche Maßnahmen bei Gefährdung des Kindeswohls. Ten vymezuje soudní opatření v případě ohrožení blaha dítěte. Jasně říká, že rodinný soud má povinnost učinit taková opatření, která odvrátí nebezpečí plynoucí z ohrožení tělesné, duševní či psychické pohody dítěte (BGB, § 1666, [online]). Sociální zabezpečení dětí a mládeže poté upravuje **sociální zákoník** (osmá kniha sociálního zákoníku) **SGB VIII Sozialgesetzbuch – Kinder und Jugendhilfe**. Ten nabyl účinnosti 1. 1. 1991 a byl několikrát novelizován. Poslední novelizace proběhla v říjnu 2021. Zákon upravuje dávky pro děti, mládež, rodiče a zákonné zástupce. Mimo jiné upravuje také povinnosti veřejných institucí pro mládež, podporu výchovy v rodině, ochranu dětí a mládeže v rodinné péči a v ústavech, opatrovnictví, sociální služby aj. (SGB VIII [online]). V roce 2012 vstoupil v platnost **Federální zákon na ochranu dětí**. Ten upravuje komplexní a aktivní ochranu dětí v Německu. Svým působením zkvalitňuje ochranu v oblasti prevence a zasahuje v případě, kdy dochází k porušení ochrany dětí. Také se zaměřuje na posílení jedinců, kteří se angažují v aktivní pomoci a péči o dítě. Úprava se netýká pouze rodičů, ale zahrnuje také dětské lékaře, či rodinný soud. Díky zákonu byl vytvořen právní základ pro zřízení Federální nadace pro včasnou pomoc. Ta svou činnost zahájila v roce 2018 a jejím úkolem je poskytovat a podporovat včasnou pomoc a podporu rodinám s malými dětmi do 3 let. Díky nadaci mohou všichni aktéři z oblasti ochrany dětí vzájemně spolupracovat. Mimo jiné také zákon upravuje autorizační standard pro osoby podléhající služebnímu tajemství. Díky němu mají osoby s mlčenlivostí jasně danou úpravu postupu při podezření na ohrožení dítěte. Mohou tak být bezpečně předány důležité informace na úřad péče o mládež, aniž by byl porušen vztah důvěry mezi osobou s mlčenlivostí a pacientem. Federální zákon byl hodnocen a analyzován. Na základě výsledků hodnocení byla ochrana dětí rozvíjena **zákonem o posílení dětí a mládeže** (Kinder – und Jugendstärkungsgesetz - **KJSG**), který je platný od června roku 2021. Cílem zákona je využít moderní sociální péči o děti a mládež. Zlepšuje situaci hlavně mladým lidem, kteří jsou znevýhodněni, vyrůstají ve stresujících životních podmínkách, nebo mohou být ohroženi sociálním vyloučením. Zahrnuje zde také posilování dětí a mladých lidí, kteří vyrůstají v pěstounské či ústavní péči (©Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen and Jugend, 2022).

V Německu neexistuje Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zaniklo již v roce 2002, a tak spadá rodinná politika pod několik ministerstev.

V roce 1991 vzniklo ministerstvo pro záležitosti rodiny. Na federální úrovni samotná tvorba a uplatňování rodinné politiky náleží **Spolkovému ministerstvu rodiny, seniorů, žen a mládeže**. Sociální problematiku, rodinné a pracovní otázky spadají pod Spolkové ministerstvo hospodářství a práce. Sociálním zabezpečením a sociální pomocí se zabývá Spolkové ministerstvo zdravotnictví a sociálního zabezpečení. Služby pro rodiny jsou součástí kompetencí spolkových zemí a obcí, které si převážně vytváří síť služeb sami a jsou důležitým aktérem v rámci sociálních služeb. Hlavním garantem je zde ale stát. Významné jsou zde také neziskové a privátní subjekty, které v rámci systému služeb pomáhají vyplnit jejich nabídku, která je mnohdy ve srovnání s poptávkou nedostatečná. Mají proto také velkou podporu od jednotlivých obcí (©MPSV, Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích střední Evropy). Sociální služby v Německu se vyznačují omezenou rolí státu a principem subsidiarity, v rámci které, jsou upřednostňovány neziskové organizace financovány převážně z veřejného systému. Mimo služby sloužící pro fungující rodiny, jsou zde **služby nahrazující rodinu**, které jsou poskytovány v případě, kdy rodina své základní funkce ztrácí. Jednotlivé služby se poté diferencují na základě intervence rodiny (©MPSV, Systém podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích EU).

Jednou z forem náhradní péče o dítě je v Německu nám již známé **osvojení (Annahme als Kind)**. Osvojení je zakotveno v Občanském zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch). Osvojit si dítě může pouze manželský pár, z nichž alespoň jeden z manželů dosáhl věku minimálně 25 let a druhý z nich 21 let. Osvojení by mělo být vyhlášeno až po přiměřené době osobního pečování budoucího osvojitele o dítě. Od roku 2017 může v Německu vstoupit do manželství i homosexuální pár, který si může osvojit dítě (Bürgerliches Gesetzbuch, §1718-§1740 BGB Annahme als Kind [online]). Pěstounská péče je zde rozdělena na několik typů. První je zde **pohotovostní pěstounská péče (Familiäre Bereitschaftsbetreuung)**. Jak již její název napovídá, pobyt dítěte je v pěstounské rodině pouze dočasný. Záleží na různých faktorech, zpravidla však maximálně na jeden rok. Během této doby se činí rozhodnutí ohledně budoucnosti dítěte. Dítě může být navráceno biologickým rodičům, nebo je svěřeno do dlouhodobé pěstounské péče či ústavu. Pohotovostní pěstounská péče je uložena dětem, které jsou, jakkoliv ohroženy ve své původní rodině. Úřad sociální péče pro mládež v takových případech přebírá děti do péče podle § 42 SGB VIII (©Familiäre Bereitschaftsbetreuung, 2019). **Pěstounská péče (Vollzeitpflege)** se v Německu dělí na časově omezenou a časově neomezenou.

Časově omezená (Zeitlich befristete Vollzeitpflege) se zakládá na principu navrácení dítěte do původní rodiny, která nezvládá plnit své rodičovské povinnosti pouze dočasně a má zájem o dítě znovu pečovat. Časově neomezená (Zeitlich unbefristete Vollzeitpflege) se zakládá na dlouhodobém pobytu dítěte v pěstounské rodině. Posláním této formy je integrace dítěte v nové rodině, vytvoření a udržení vztahu s dítětem. Poslední je tzv. **Zvláštní péče – výchovná místa (Sonderpflege – Erziehungsstellen)**. Jedná se o pěstouny, kteří pečují o děti se zvláštními potřebami. V této formě je již potřeba pedagogické vzdělání a dlouholetá pěstounská praxe. Jsou zde převážně vývojově zanedbané a smyslově a pohybově postižené děti (©Fachliches Rahmenkonzept für die Hamburger Pflegekinderhilfe, 2014).

3.3 Finsko

Severské státy jsou často označovány jako „ráj sociální péče pro děti“. Vědci se shodují, že severské země disponují širokou tradicí podpory rodin s dětmi. Tradice je založena na komplexnosti, velkorysosti, univerzálnosti či rovnostářství a genderové rovnosti. Je zde také kladen velký důraz na individualitu dětí a jejich práva. Sociální péče o děti zde vyzdvihuje význam preventivních opatření na podporu rodin s dětmi. Nabízí rodinám širokou škálu služeb – psychosociální, pomoc v domácnosti, poradny, finanční podpory a tvoří tak podpůrný zdroj pro sociální pracovníky, kteří se ochranou dětí zabývají. Podpora kvalitních životních podmínek dětí je zde velkou součástí sociálního zabezpečení (Forsberg, Kröger, 2010).

Sociálně-právní ochrana dítěte je ve Finsku garantována státem a jeho orgány. **Ministerstvo sociálních věcí a zdravotnictví** připravuje legislativu v oblasti péče o děti, a také je odpovědné za řízení služeb péče o děti. Stejně jako v předchozích státech je účelem péče zabezpečit bezpečné prostředí pro harmonický vývoj dítěte. Podstatná je zde preventivní péče, díky které může být poskytnuta pomoc a podpora dříve, než dojde k problému či jeho zhoršení. Cílem je podpora rodičovství a ochrana růstu, vývoje a blaha dítěte. Důležitou roli zde hrají porodnice, kliniky dětského zdraví, jesle i školky. **Regionální státní správní úřady** vesměs pouze vydávají licence soukromým subjektům, které poskytují služby sociální péče pro děti. O licence se žádá u Národního dozorčího úřadu pro blaho a zdraví (Valvira), které spolu s Krajským státním správním úřadem dohlíží na místní úřady při poskytování služeb. **Místní úřady** jsou hlavní složkou systému ochrany dětí. Jsou odpovědné za organizaci služeb péče o děti, vykonávají přímou sociálně-právní ochranu, garantují pomoc a podporu všem, kteří pomoc potřebují a vykonávají preventivní činnost. Služby poskytují sami, nebo si je obstarávají od externích poskytovatelů služeb. Také mají povinnost vypracovat a aktualizovat plán na podporu blahobytu dětí a mládeže a na organizaci a rozvoj služeb sociální péče v dané oblasti. Každý úřad je také povinen sestavit odborný tým, který je nezbytný v rámci odpovídající sociální pomoci. Tým je složen z profesionálních pracovníků, kteří svou činností pomáhají sociálním pracovníkům zkvalitňovat a maximalizovat efektivitu poskytované pomoci. V sociálně-právní ochraně a sociálních službách se angažují i **nestátní organizace**, jejichž činnost však musí v této oblasti kontrolovat místní úřady (©Ministry of social affairs and health, 2022).

Zásadní legislativou týkající se péče o dítě je zákon o ochraně dětí **417/2007**, v překladu **Child Welfare Act**. Obsahuje také úpravy systému ústavní výchovy. Vstoupil v platnost v roce 2008 a doprovází ho mnoho pokynů. Skládá se ze dvou částí: péče o dítě spolu se zvláštní péčí a preventivní péče o dítě. Obsahuje také povinnosti vůči jiným orgánům, ať už sociálních či zdravotních. Při poskytování péče a pomoci je třeba zohledňovat přání dítěte, dbát na jeho blaho a názor. Všechny děti v péči mají právo na kvalifikovaného sociálního pracovníka, který dohlíží na jejich nejlepší zájem a zastupuje je při výkonu jejich práva. V neposlední řadě také definuje nezbytnost spolupráce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, a to z důvodu efektivnějšího monitorování a podpory blahobytu dětí, spolu s prevencí a eliminací nežádoucích jevů působících na dítě a jeho rodinu. Spolupráce je navázána nejčastěji s předškolními a školními zařízeními, nestátními neziskovými organizacemi, specializovanými poradnami, psychologickými a psychiatrickými klinikami, nebo s justičními a policejními orgány (Nett, Spratt, 2012).

Kompetence sociálních pracovníků jsou téměř totožné ve Finsku i České republice. Sociální pracovník si musí uvědomovat tenkou hranici mezi pomocí a kontrolou. Je důležité být schopen najít rovnováhu a poskytovat pomoc pouze do té míry, která je nezbytná. Dbá na etickou zodpovědnost a je schopný vyhodnocovat situaci rodiny ze širšího pohledu. Nesmí u něj chybět komunikační a pozorovací schopnosti, které jsou nepostradatelnou složkou poskytování pomoci (Forsberg, Kröger, 2010). Unikátní rozdíl v kompetencích zde ale najdeme. Jedná se o kompetenci rozhodnout o odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění do jedné z forem NRP nebo ústavního zařízení. Úpravu najdeme v zákoně Child Welfare Act, který jasně říká, že rozhodnutí udělené sociálním pracovníkem může trvat maximálně 30 dní. Pokud je nezbytné, aby dítě bylo umístěno mimo rodinu déle, musí o tom již rozhodnout soud (Child Welfare Act 417/2007 [online]). Sociální pracovník musí posoudit každou naléhavou situaci. Do 7 dnů od přijetí oznámení vydává rozhodnutí, zda bude situace posuzována, nebo vyžaduje přijetí opatření. Po posouzení sestavuje sociální pracovník plán uživatele služby (**klientský plán**) s dítětem a rodinou, a to v případě komunitní péče či v případě převzetí péče. Plán je nezbytný pro každé dítě a měl by se pravidelně aktualizovat minimálně jednou ročně. Je vypracováván ve spolupráci s dítětem a osobou za něj zodpovědnou. Úřad sociální péče o děti musí zajistit opatření komunitní péče, pokud to podmínky vyžadují. Cíle této péče je podporovat rozvoj dítěte a zlepšovat rodičovské a pečovatelské dovednosti. Komunitní péče má preventivní povahu a funguje na bázi dobrovolnosti a spolupráce.

Státní péče nastupuje až v případě, kdy: je vývoj dítěte vážně ohrožen; dítě vážně ohrožuje vlastní zdravím, nebo se dopouští protiprávního jednání; opatření na podporu komunitní péče nebyla dostatečná; převzetí péče se jeví jako nejlepší řešení pro dítě. O převzetí dítěte do péče, jeho umístění mimo domov či ukončení péče rozhoduje vedoucí sociální pracovník, pokud je dítě starší 12 let a pečovatel s rozhodnutím souhlasí. Správní soud rozhoduje v případě, kdy pečovatel s rozhodnutím nesouhlasí. Převzetí péče je na dobu neurčitou (Nett, Spratt, 2012).

Organizací angažujících se v organizaci služeb dětem a rodinám je mnoho. Základními odborníky jsou zde však sociální pracovníci péče o děti, kteří spolupracují s jinými subjekty a odborníky. Počátečním bodem pracovního procesu je komplexní hodnocení péče o dítě. Cílem hodnocení je holistické posouzení situace dítěte, se všemi aspekty, které na situaci působí. To zahrnuje posouzení schopnosti rodiny se o dítě řádně starat a zda je potřeba podpora zvnějšku. Očekává se, že rodina bude v procesu hodnocení spolupracovat, proto je důležitá motivace k účasti. Hodnocení sestává z několika setkání, při kterých jsou využívány různé funkční pracovní metody, jako je například mapa sítě, časová osa či mapy rolí. Ty jsou považovány za velmi užitečné a usnadňují práci. Hodnocení je ukončeno závěrečným setkáním, při kterém je uživatel služby informován o dalších postupech (Nett, Spratt, 2012). **Rodinná práce** je odborná pomoc poskytována rodinným pracovníkem v prostředí domova rodiny. Poskytuje se rodinám a dětem, u kterých se vyhodnotila potřeba intenzivnějšího zásahu do života. Může se jednat o preventivní zásah, například při prevenci převzetí dítěte. Dále může jít i o nápravný charakter narušeného systému. Práce s rodinou využívá jednotlivých metod v závislosti na cílové skupině. Jedná se o diskusní metody, aktivizační metody, konzultace a neklasifikované metody, které zahrnují například drogovou rehabilitaci (Forsberg, Kröger, 2010). **Rodinná skupinová konference** je dobrovolná, ne příliš rozšířená a sociální pracovníci ji mohou využít, pokud to považují za vhodné. Nicméně může být velmi přínosná. Tento proces spojuje širokou rodinu, celý systém profesionálních sítí a pomáhá vytvářet velmi osobní vztah s dítětem. Díky tomu má sociální pracovník možnost brát v úvahu názory, přání a obavy dítěte, které je na prvním místě (Nett, Spratt, 2012).

Pěstounská péče přichází v úvahu až v případě, že ostatní ambulantní služby selhaly a dítě je vážně ohroženo domácím prostředím. Často bývá nejlepším řešením pro dítě. V pěstounské péči je podporováno nejen dítě, ale i jeho rodiče.

Může být dobrovolná i nedobrovolná, a také může být stanovena jako neodkladné ochranné opatření. O **osvojení** rozhoduje soud. Osvojit si ve Finsku může manželský pár i svobodní rodiče a lidé, žijící v registrovaném partnerství, si mohou osvojit dítě svého partnera. Budoucí osvojitelé musí navštěvovat tzv. adopční poradnu, která je dostupná na obecních úřadech a v adopčních agenturách (©Ministry of social affairs and health, 2013).

Za posledních 20 let se ve Finsku zvyšuje zájem a investice do rodiny a systému péče o děti. Na počátku 90. let 20. století v souvislosti s hlubokou ekonomickou recesí narůstaly problémy rodin a dětí, nezaměstnanost, chudoba, patologické jevy aj. Díky těmto potížím se postupem času začaly rozvíjet nové služby, metody práce a vznikla nová profesní skupina – rodinní pracovníci. Finsko se tak velmi posunulo kupředu a pomoc rodinám spolu s ochranou dítěte je v dnešní době jednou z nejdůležitějších systémů státu (Forsberg, Kröger, 2010).

SHRNUTÍ

Představili jsme systémy sociálně právní ochrany dětí ve vybraných zemích Evropské unie: Slovensko, Německo a Finsko. Charakterizovali jednotlivé zákony, subjekty a využívané metody.

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V rámci výzkumného šetření byly vybrány 2 orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) v Olomouckém a Zlínském kraji.

Strategií kvalitativního výzkumu byla realizace rozhovorů se sociálními pracovníky a kurátory pro děti a mládež OSPOD.

4.1 Výzkumné cíle, výzkumný soubor

Hlavním cílem empirické části je zkoumat vybrané metody sociální práce v rámci sociálně-právní ochrany dětí ve 21. století.

Dílčí cíle:

- Analyzovat úskalí v rámci spolupráce s rodinou.
- Specifikovat proces individuálního plánu ochrany dětí.
- Zjistit, jaké subjekty spolupracují s OSPOD.
- Charakterizovat pozitiva a negativa práce sociálního pracovníka/kurátora pro děti a mládež OSPOD.

Na základě stanoveného výzkumného cíle jsme určili hlavní výzkumnou otázku.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká jsou specifika sociálně-právní ochrany dětí ve 21. století?

VÝZKUMNÝ SOUBOR

GAVORA (2000) upozorňuje na fakt, že v případě kvalitativně orientovaného výzkumu jde vždy o výběr záměrný. „Záměrný výběr je potřebný pro to, aby vybrané osoby byly vhodné, tj. aby měly potřebné vědomosti a zkušenosti z daného prostředí“ (Gavora, 2000, s. 144). Výzkumným souborem byli pracovníci OSPOD ze Zlínského a Olomouckého kraje. Výzkumu se zúčastnilo 10 respondentů, z nichž bylo 8 žen a 2 muži. Tvořili ho sociální pracovníci pro ohrožené děti a opatrovnictví, sociální pracovnice v náhradní rodinné péči a také kurátor pro děti a mládež. Realizace výzkumu proběhla v kancelářích pracovníků OSPOD. Prostředí bylo voleno tak, abychom příliš nenarušovali jejich pracovní den, a aby se cítili komfortně. Realizaci rozhovorů předcházela telefonická a emailová domluva na čas osobního setkání. Respondenti byli ujištěni, že jejich výpověď bude anonymní, tudíž nikde nebudou uvedeny jejich jména. Souhlasili s nahráváním rozhovorů na záznamník a také s interpretací jejich výpovědí do naší výzkumné části. Rozhovory byly nahrávány na mobilní telefon prostřednictvím aplikace diktafon a následně doslova přepsány do textu. Průměrná délka rozhovorů byla 30 minut.

Respondent	Věk	Vzdělání	Pracovní pozice	Délka výkonu
R1	38	Magisterské	Sociální pracovník	5 let
R2	41	Magisterské	Sociální pracovník	8 let
R3	45	Magisterské	Kurátor pro děti a mládež	10 let
R4	48	Magisterské	Sociální pracovník (NRP)	15 let
R5	48	Magisterské	Sociální pracovník	6 let
R6	43	Magisterské	Sociální pracovník	8 let
R7	35	Bakalářské	Sociální pracovník	6 let
R8	30	Bakalářské	Sociální pracovník	7 let
R9	30	Magisterské	Sociální pracovník	6 let
R10	60	Magisterské	Sociální pracovník	30 let

Tabulka č. 1 Údaje o respondentech (Vlastní)

Kategorie č. 1: Profesní oblast

- Jaké máte vzdělání?
- Jak dlouho zde pracujete?
- Je pro Vás důležitá psychohygiiena?
- Co v rámci psychohygieny rád/a děláte?
- Jak často se účastníte supervize?
- Je pro Vás supervize přínosná?

Kategorie č. 2: Nejčastější metody práce s klientem

- Jaké metody při práci s ohroženým dítětem využíváte nejčastěji?
- Jak často pořádáte případové konference?
- V čem spatřujete silné stránky případových konferencí?
- V čem vidíte rezervy?
- Využíváte sanaci rodiny při práci s rodinou?
- Je podle Vás sanace efektivní?

Kategorie č. 3: Úskalí při tvorbě IPOD

- Jak probíhá tvorba individuálního plánu ochrany dítěte?
- V čem spatřujete slabé stránky?
- Je podle Vás podstatný?
- Co nejčastěji brání v naplnění stanovených cílů?

Kategorie č. 4: Obtížnost spolupráce s rodinou

- Co je pro Vás měřítkem úspěšnosti při práci s rodinou?
- V čem vidíte náročnost sociální práce s rodinou ve 21. století?
- S jakými faktory ohrožení dítěte se setkáváte nejčastěji?
- Jaké překážky Vám nejčastěji zasahují do postupů při řešení situace ohroženého dítěte?
- S jakými typy rodin se nejhůře spolupracuje?
- Jak řešíte situaci, kdy rodina odmítá zcela spolupracovat?
- V jaký moment je potřeba odebrat dítě z rodiny a přistupujete k návrhu na náhradní rodinnou péči/ústavní výchovu?

Kategorie č. 5: Spolupráce s dalšími subjekty

- S jakými státními subjekty nejčastěji spolupracujete?
- S jakými nevládními organizacemi nejčastěji spolupracujete?

Kategorie č. 6: Pozitiva a negativa práce sociálního pracovníka OSPOD

- V čem spatřujete prospěšnost Vaší práce?
- V čem spatřujete úskalí Vaší práce?
- Co je podle Vás na práci sociálního pracovníka/kurátora pro děti a mládež OSPOD nejtěžší?

4.2 Metodologie

„Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti (Miovský, 2006, s. 18).

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách“ (Creswell, 1998, s. 12 in Hendl, 2005, s. 50).

Podle ŠVARŤČKA, ŠEĎOVÉ (2007) jsme díky kvalitativnímu výzkumu schopni zjistit velké množství informací o malém počtu jedinců, zkoumat problematiku do hloubky, pozorovat respondenty v jejich přirozeném prostředí a získávat tím komplexní informace, které nám dopomohou dojít k ucelenému závěru. *„Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případů. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy“ (Hendl, 2005, s. 53).* *„Cílem kvalitativního výzkumu je totiž porozumět lidem a událostem v jejich životě“ (Gavora, 2000, s. 148).* HENDL (2005) také mimo jiné vyzdvihuje otevřenost a flexibilitu kvalitativního přístupu. Můžeme tak v průběhu výzkumu snadněji reagovat na změny, doplňovat a přizpůsobovat si ho podle jeho nastávajícího vývoje. Dalšími přednostmi jsou také možnosti detailního popisu při zkoumání jedince, skupiny či fenoménu, zohledňování kontextu a podmínek prostředí a získávání podrobných informací.

Metodologické východiska výzkumu

Jednou ze základních metod získávání dat je v kvalitativním výzkumu rozhovor neboli interview. *„Interview je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů“ (Gavora, 2000, s. 110).*

MIOVSKÝ (2006) se dívá na metodu rozhovoru dvojím pohledem, a to jako na nejobtížnější a zároveň nejvýhodnější metodu získávání potřebných informací. Aby výzkumník dokázal ovládnout umění rozhovoru, musí být vybaven sociálními dovednostmi, vnímavostí, ale i schopností umění pozorovat, která je v rámci metody rozhovoru nezbytná a jde ruku v ruce se samotným rozhovorem. Rozhovor má jasně dán svůj účel a cíl výzkumného šetření. Rozdělujeme jej na nestrukturovaný rozhovor, polostrukturovaný a strukturovaný.

Data jsme se rozhodli získat pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Dle MIOVSKÉHO (2006) se jedná o nejrozšířenější podobu metody rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor vyžaduje jistou přípravu, která zahrnuje schéma spolu s přípravou okruhů otázek, na které se budeme respondentů ptát. Připravené otázky tvoří jádro rozhovoru, kterého se držíme. Díky němu máme jistotu, že získáme odpovědi, které potřebujeme. Dané schéma však můžeme v průběhu rozhovoru měnit a přizpůsobovat podle potřeby a situace. Výhodou je možnost kladení doplňujících otázek, které nám dopomáhají k lepšímu vhledu a porozumění dané problematice.

Rozhovory jsme spolu se souhlasem respondentů zaznamenali pomocí audiozáznamu na diktafon. MIOVSKÝ (2006) v něm vidí velkou výhodu, a tou je jeho souhrnné a autentické zachycení. Díky zvukovému záznamu jsme byli schopni vše zaznamenat, plně se soustředit na respondenta, aktivně reagovat a dělat si poznámky, které v záznamu nemohly být zachyceny. Mohli jsme se tak soustředit i na neverbální projevy respondentů, které jsou při následném vyhodnocování také velmi důležité. Následně jsme mohli pomocí záznamu vytvořit přepisy rozhovorů, které jsme analyzovali a zpracovávali pomocí metody **kódování**. Formátování textu jsme pro naše účely upravili tak, abychom do něj mohli snadno zaznamenat poznámky z kódování. Díky kódování, si můžeme sesbírané údaje rozebrat, rozdělit na jednotlivé jednotky, přiřadit k nim příslušné názvy a dále s nimi pracovat (Švaříček, Šedřová a kol., 2007).

Pro zpracování dat jsme zvolili metodu narativní analýzy. Dle MIOVSKÉHO (2006) navazuje svým charakterem na tradici spontánního výkladu příběhů, který výzkum dále rozvíjí. Předmětem narativní analýzy je příběh, nebo jeho části, které vytvořil člověk. Narativním materiálem zde může být například autobiografie, konverzace mezi jedinci, či interview. *„Narativním přístupem ve výzkumu můžeme označit přístup zaměřený na dílčí, živou, osobní, jedinečnou a subjektivní zkušenost účastníka výzkumu a snahu porozumět jeho životu v kontextuálních souvislostech“* (Čermák, 2002 in Miovský, 2006, s. 243).

4.3 Vlastní výzkum

Jednotlivé kategorie s příslušnými kódy jsou pro přehlednost zaznamenány v tabulce a doplněny o úryvky z rozhovorů.

KATEGORIE 1 – Profesní oblast

	Motivace	Psychohygiena	Supervize
R1	Práce, kolektiv, náplň	Profesní i osobní; najít si, co nás naplňuje	4x do roka, přínosná
R2	Práce s lidmi, pomoc potřebným	Volný čas; fyzická práce	2x do roka, není přínosná
R3	Zajímavost profese, cílová skupina	Nepostradatelná; pro mě je to sport	1x za 3 měsíce, přínosná je pro mě případová, problém v nastavení
R4	Práce s lidmi, kombinace cílových skupin	Koníčky; sport, divadlo; věnuji se rodině	Je přínosná, pokud se dobře uchopí
R5	Práce s lidmi, práce v sociálních službách	Vyčistit hlavu primitivní činností	1x za 3 měsíce, přínosná tak napůl
R6	Práce s lidmi, změna práce	Pokud zbude čas, tak odrea-gování	Přínosná je, když se rozebírá kauza
R7	Práce s dětmi	Bez ní by práce dělat nešla; začala jsem šít	1x za 3 měsíce, většinou je snad přínosná
R8	Práce s rodinou; různorodost	Sport, vybití	1x za 3 měsíce, je pro mě velmi přínosná
R9	Problematika ohrožených dětí	Důležité je umět se ošetřit čímkoliv	1x za 3 měsíce, je fajn na probrání případů
R10	Splněné přání	Všechno možný (divadlo, knížky, sport..)	1x za 3 měsíce, je pro mě velmi přínosná

Tabulka č. 2 Profesní oblast (Vlastní)

„Styk, práce s lidmi a zpočátku nějak touha, zájem pomoci potřebným“ (Respondent č. 2).

„Práce s dětmi a to, že mě to bavilo, už se mi to líbilo z pozice toho klienta“ (Respondent č. 7).

„Mě už ta problematika ohrožených dětí zajímala na vysoké“ (Respondent č. 9).

„Psychohygienu? Určitě, v podstatě si to bez toho ani nedovedu představit. Pro mě je to sport. Takže to určitě mi hodně pomáhá. Jako přijít domů z práce a začít znovu dělat totéž, nebo takhle, tak to asi úplně není zdravé“ (Respondent č. 3).

„Já všechno možný. Od pití vínečka s kamarády, přes sportovní různé aktivity, volejbal, cyklistika, turistika, běžky, tenis, všecko možný. Tak si myslím, že i tyhle aktivity, které já mám jiný nebo psaní knížky odborné nebo tak, mně jako pomáhají v tom nevyhoření“ (Respondent č. 10).

„Určitě se snažím trávit volný čas jinak než práci, snažím se práci si nenosit domů, nepracuju doma, když už tak zůstávám dlouho v zaměstnání a nenosím si práci domů. Jinak mám nějaké koníčky, to znamená, že se snažím sportovat, věnuju se rodině, mám ráda kulturu, divadlo, kino, takže tímto způsobem se odreagovávám“ (Respondent č. 4).

„No, otázka je, co ráda dělám a co jsem schopna. Upřímně třeba momentálně na nic jiného než na to, že třeba přijdu domů a pustím si nějaký já nevím jeden díl nějaké kriminálky, kdy prostě vypínám, tak momentálně asi na moc věcí čas nemám. Snažím se vlastně tak jako vyčistit hlavu takovou primitivní činností momentálně“ (Respondent č. 5).

„Kdyby fungovala, jak má, přínosná by byla, je to spíš o tom, že my si neumíme vydefinovat co by tématem té supervize mělo být, lidi nemají představu moc o tom, k čemu slouží. Když se to dobře uchopí, tak si myslím, že to je velmi důležité a určitě pomáhá“ (Respondent č. 4).

„V rámci pracovní míváme supervize, které jsou povinné. Míváme je skupinové a jsou asi 4x do roka. Máme možnost i individuální supervize s jiným supervizorem, ale ten náš je perfektní. Další věc, co mi moc pomáhá, jsou rozhovory se spolupracovníky. My tomu říkáme interní supervize, i když je to blbost, tak se to nejmenuje, ale my tak říkáme našim rozhovorům a kafičkování. Je to takové sdílení případů. Je super, když si můžeme popovídat o nějakých těžkých případech a sdílet to spolu“ (Respondent č. 1).

„Přínosná? Také pouze z poloviny, pokud je tam rozebíraná nějaká kauza. Jinak moc ne“ (Respondent č. 6).

„Za mě jo, protože tam rozebíráme nejen to, co nás trápí, ale i ty případy jednotlivý. Takže to máme možnost tam ventilovat a tím, že jsme dobrý kolektiv, tak je to super vlastně“ (Respondent č. 8).

„Supervize sama o sobě je přínosná, ono je více druhů supervize. Mě nejvíc baví ty případové, kdy se teda konkrétně zadá nějaká kauza a řeší se. Hledá se na to nějaké řešení, jiný náhled, podpora toho pracovníka. Já nemám rád supervize, které řeší prostě takové ty obecnosti typu, jak se máme, co děláme. Ale to není problém obecné supervize. To je problém naší supervize. Je to problém toho, jak je ta supervize na oddělení nastavená“ (Respondent č. 3).

KATEGORIE 2 – Nejčastější metody práce s klientem

	Metody	Silné stránky PK	Rezervy PK	Sanace
R1	Rozhovor, PK, rodinné konference, setkání nad případem	Setkání všech odborníků, sdílení informací	Odborníci nechodí, nedostatečně informovaná veřejnost	Odborné poradenství, směřování na odborníky
R2	Rozhovor	Setkání všech zúčastněných, vyjasnění vizí, návrhy řešení	Možná facilitata, problematictí klienti	V rámci IPODU
R3	Rozhovor, šetření v rodině, poradenství, vyhodnocení situace dítěte, PK	Setkání všech účastněných aktérů, hledání řešení na problém	Nevidím	Povzbuzení ke spolupráci, sjednocování výchovných postupů
R4	Rozhovor, pozorování, šetření, poradenství	Setkání všech účastněných v jeden čas, hledání řešení problému	Odborníci nechodí (psychiatri, pediatři)	Spolupráce s terénní asistenční službou
R5	Rozhovor, šetření, spolupráce s ostatními organizacemi, individuální plánování	Všichni zaangażovaní jsou na jednom místě, otevření problému	Rodič to nemusí unést a odejde	Spíše v roli koordinátora
R6	Pohovory, kresby, loutky, rozhovor	Je to týmové, multidisciplinární, objektivní	Nevidím	Intenzivní kontakty s jinými odborníky
R7	Rozhovor, individuální plánování, speciální techniky	Všichni na jednom místě, hledají společně řešení	Ne vždy má smysl, jinak nevidím žádné	Jako nástroj udržet dítě v rodině
R8	Rozhovor, pozorování, studium dokumentace, individuální plánování, PK	Nastavení spolupráce s odborníky, hledání zdrojů pomoci	Nechodí pediatři	Spíš koordinátor
R9	Rozhovor, pozorování, vyhodnocování, techniky	Spolupráce s odborníky, stanovení cílů a postupů	Nechodí odborníci, hlavně psychiatri	Koordinátor
R10	Rozhovor, poradenství, šetření v rodině, speciální techniky, soc. terapie	Všichni odborníci na jednom místě, konstruktivní cíle	Nechodí soudci, pediatři; rodina nechce spolupracovat	Ano v rámci spolupráce

Tabulka č. 3 Nejčastější metody práce s klientem (Vlastní)

„Hlavně my využíváme poradenství, my využíváme rozhovory jako takové, my využíváme šetření v rodině. Měli bychom mít takové ponětí. Je to většinou i o tom provést dítě trestním řízením. Samozřejmě ještě vyhodnocení situace dítěte, to je to nejzásadnější“ (Respondent č. 3).

„Tak určitě šetření, rozhovory, nevím spolupráce s tou rodinou, opravdu navázání třeba na jiné instituce, organizace, je to individuální plánování nějaké“ (Respondent č. 5).

„No, takže nejčastěji prostě rozhovor, to je alfa omega každý den. Jo že jsme takoví jako diplomati bych řekla. A potom ty případové konference...pak různé setkání co připomínají případovou konferenci, ale není to tak přímo nazvané, což může být například rodinná konference, nebo setkání nad případem a tak“ (Respondent č. 1).

„Právě asi v nastavená té spolupráce s odborníky. Případová konference je velkou pomocí té rodině. Hledáme tam vlastně to ohrožení toho dítěte a ty zdroje pomoci rodině“ (Respondent č. 8).

„Minimálně v tom, že si tam v jednu chvíli sednou všichni odborníci, ten dotyčný klient, v našem případě rodiče nebo dítě, a prostě hledají společné řešení. Za mě je to mnohem lepší než to všechno obtelefonovávat, s každým to řešit prostě samostatně“ (Respondent č. 7).

„Podle mého názoru případová konference je naprosto skvělá metoda sociální práce“ (Respondent č. 3).

„Spolupráce s odborníky, nejsme na to sami, je tam víc lidí zainteresovaných. A i ta rodina si vlastně řekne, co chce, co potřebuje a slyší to od všech, nejenom od nás“ (Respondent č. 9).

„Rezervy vidím v tom, že někdy nedokážu na ty případové konference dostat třeba odborníky, které bysme tam potřebovali“ (Respondent č. 4).

„Občas někdy nastane možná facilita, schopnost zkoordinovat ten fair plán té případové konference, v případě, že tam jsou nějakí problematictí klienti“ (Respondent č. 2).

„Jo, tak nechodí vlastně lékaři, pediatři, kteří jsou důležití“ (Respondent č. 8).

„Takže kromě toho, že člověk nedostane ty odborníky a rodiče na tu případovku, tak ta práce v tom smyslu, jestli pozvat děti, nebo nepozvat, ta práce s těmi dětmi. Tam si myslím, že se hodně učíme ještě jako systémově, ještě to nevidím tak propracovaně“ (Respondent č. 10).

„Ano využívám sanaci v rámci ohroženého dítěte, nebo ohrožených rodin. Kdy jsou tam neustále intenzivní kontakty s jinými těmi odborníky. Stává se, že i když máme terénní asistenční službu, tak přesto doprovázíme někam ty klienty“ (Respondent č. 6).

„Tak pakliže sanaci chápeme jako stmelování rodiny, snaha o to udržet to dítě v rodině, když mluvíme třeba o zanedbávání, tak samozřejmě jako. Naším cílem je především to dítě v té rodině udržet“ (Respondent č. 7).

„Ano, samozřejmě. Kurátoři to mají tak, že za náma chodí lidi, kteří mají problémy s dětmi s rizikovým chováním. Takže ta rodina je v zásadě už rozpadlá. Drtivá většina je z rozvedených rodin, co jsou u nás v evidenci vyhodnocené jako ohrožené děti. Takže my v podstatě rodinu nesanujeme, protože ona už je rozpadlá. Takže my řešíme trochu jinou problematiku a trochu jinou agendu. Nicméně my se tu rodinu snažíme sanovat v tom smyslu, že spíše povzbuzovat ke spolupráci“ (Respondent č. 3).

KATEGORIE 3 – Úskalí při tvorbě IPOD

	Tvorba	Slabé stránky	Co brání v naplnění cílů?
R1	Podrobné vyhodnocení → cíle do IPODU	Časová náročnost; papír pro papír; rodiče většinou nesouhlasí	Nespolupráce rodiny
R2	Kroky, úkoly, cíle → sepišu	Zbytečná administrativa navíc	Neochota rodiny spolupracovat
R3	Podrobné vyhodnocení → identifikace potřeb → cíle	Časová náročnost; administrativa	Konkrétní případ; selhávání; špatně nastavené cíle; nespolutupráce aktérů
R4	Podrobné vyhodnocení → cíle do IPODU	Papír navíc; práce navíc	Nedostatečná motivace rodiny; neztotožnění rodiny s cíli
R5	Vychází z problémů v rodině → kroky ke zlepšení	Papír pro papír; nemá vliv na mou práci	Nespolupráce rodiny; neochota klientů
R6	Prioritní úkony → cíle	Administrativa; ztráta času	Klient neplní cíle → opakující se cíle; klient nechce spolupracovat
R7	Vaření od stolu; vymyšlení nereálných cílů	Tenká hranice mezi tím, co můžeme nařídít	Nespolupráce rodiny
R8	Podrobné vyhodnocení → cíle do IPODU	Nespolupráce rodiny; IPOD je forma pro krajský úřad	Nespolupráce na straně rodiny
R9	Podrobné vyhodnocení → cíle a nastavení kroků	IPOD je vyloženě papír; není jednotně daný; opakují se oblasti	Nespolupráce rodiny a nedostatečná motivace
R10	Podrobné vyhodnocení → na rizika stanovují cíle	Systémově špatně; není jednotně daný; formalita	Obtížná spolupráce s klientem; OSPOD je zahlcen → časové možnosti

Tabulka č. 4 Úskalí při tvorbě IPOD (Vlastní)

„Tak IPOD vychází momentálně z těch věcí, které v té rodině jsou špatné směrem k tomu dítěti“ (Respondent č. 5).

„Vychází z vyhodnocení situace dítěte, kde teda by se měly v rámci jednotlivých oblastí identifikovat nějaké potřeby toho dítěte, případně té rodiny a na základě těchto potřeb ne-naplněných by se měly ještě vydefinovat ochranné faktory, udělat souhrnná analýza, rizikové faktory a na základě těchto informací, indikací, by se měl teda stvořit plán. Musí být relativně krátký, mám na mysli 3-4 cíle, které musí být jasně definované, musí být přesně dané, co má kdo dělat a musí tam být časové ohraničení“ (Respondent č. 3).

„Vychází z vyhodnocení situace dítěte, které zpracováváme a trvá to hrozně dlouho...kdy se vlastně pak překlápí to podrobný vyhodnocení do IPODU“ (Respondent č. 8).

„Slabá stránka IPODU je v tom, že vůbec je, protože pro mě je to dokument a papír navíc. Já sama prostě vím, co je potřeba s těma lidma dělat. Dokážu si to s něma vykomunikovat, ujasnit, na čem by se mělo pracovat. A myslím si, že když jim to dám takhle na ten papír a oni mi to podepíší, že to o to více nenutí k tomu, aby si ty cíle plnili. Pro ně je to taky kus papíru“ (Respondent č. 4).

„Administrativa, přijde mi zbytečná. Stejně s nimi pracuju, dělám postupy, vedu je k tomu a stejně to musí být administrativně zpracováno, aby byl další list“ (Respondent č. 2).

„Ale to je jedno, je to takový papír pro papír spíš. Jako musí být podepsaný, dokonale, kontrola na tom bazíruje, ale jako mně a tomu děcku to fakt nepomůže prostě. Trvá to dlouho a je to vesměs k ničemu“ (Respondent č. 1).

„Pak tam vidím, jakože systémově blbě. Ono je to tak, že každé OSPOD si to vytváří sám, jsou v tom ty mantinely strašně široký, každý OSPOD má svoji podobu vyhodnocení a IPODU. Což prostě si nemyslím, že je úplně dobře. Každá krajská kontrola v tom nachází jakoby další a další chyby. Takže přijde krajská kontrola, vytkne nám, co tam je špatně, my to vychytáme, opravíme a při příští kontrole zase. Proč se proboha už dávno neudělal jasný postup, jak to má vypadat. Ona ta myšlenka je dobrá, ale jak to udělat v praxi, aby to mělo ten efekt a význam. Já vím, co s tou rodinou mám dělat, já nepotřebuju tyhle elaboráty“ (Respondent č. 10).

„Jak to vidím já, tak je to vaření tady od stolu, vymyšlení si nějakých zámeků, které jsou absolutně nereálné. Dáváme rodičům rady do života, říkáme jim, co mají a co nemají dělat a oni na to kašlou, někdy“ (Respondent č. 7).

„Tak brání nespolupráce rodiny určité a nemotivace, nejsou jako motivování nějak, nemají vůli někam to dotáhnout, nebo něco začít dělat“ (Respondent č. 9).

„Moje možnosti samozřejmě, OSPOD je opravdu zahlcen a den má furt jen 24 hodin a těch případů je strašně moc, takže ty časové naše možnosti jsou prostě limitovaný, takže i to brání“ (Respondent č. 10).

„Spolupracující organizace spolupracovat, nebo nespolupracuje, jak by měla. Cíl samotný o sobě může selhávat na pracovníkovi, že ho blbě napsal nebo definoval, na dítěti, že prostě odmítá ten cíl plnit, na spolupracujících organizacích a spolupracujících aktérech“ (Respondent č. 3).

KATEGORIE 4 – Obtížnost spolupráce s rodinou

	Náročnost, faktory	Těžké rodiny	Překážky, řešení	Náhradní péče
R1	Široká norma, důraz na individualitu; narušena funkce rodiny; zanedbávání	Nelze říct, jde o to, jakou mám náladu	Nespolupráce rodiny, překážky na straně odborné veřejnosti, lidé; výchovná opatření, napomenutí, pokuty	Dítě nemůže být v rodině
R2	Nekvalitní trávení volného času, rodiče nemají čas; alkohol, drogy; zanedbávání; tíživá situace rodičů	Rodič alkoholik, feťák	Rodiče nejsou kontaktováni → musím zařizovat já, klienti nemají vůli spolupracovat; informuji soud	Není nikdo schopný se o dítě starat
R3	Riziková společnost, závislost dětí, společenské tlaky; špatné rodinné prostředí; nekvalitní volný čas	Návykové látky	Časová a administrativní náročnost; trestní oznámení, napomenutí	Dítě ohroženo na životě
R4	Dnešní společnost, podhodnocování OSPODU; závadové chování, zanedbávání, zneužívání	Závislost– drogy, alkohol	Nespolupráce rodiny, pomalost soudu, nezáměr odborníků; jsou různá řešení	Vyčerpány možnosti, rodina selhala
R5	Náročnost práce; peníze, závislosti, nevěra	Nespolupracující, odpor	Nespolupráce rodiny, sabotování; informace, sankce	Dlouhodobé problémy
R6	Multifunkčnost OSPODU, zátěžovost klientů; konflikty, závislost	Nespolupracující	Nespolupráce rodiny; pozvánky, pokuty, dohled	Vyčerpání možností
R7	Mám slabé slovo; alkohol, drogy, konflikt	Rodina v konfliktu	Nespolupráce rodiny; výchovná opatření, odebrání dítěte	Rodič selhal
R8	Patologičtí a psychiatři rodice, závislosti, digitální svět; zanedbávání	Psychiatři klienti, vyšší posty	Nespolupráce rodiny; tlačení na rodinu, sankce	Rodič selhal
R9	Široký záběr, patologické jevy; psychiatři klienti, závislosti	Rodič bez nadhledu	Motivace, sankce	Rodič selhal
R10	Doba, konflikty, závislosti, klienti; spory, zanedbávání, systém, psychiatři klienti	Narkomani, vzdělání lidí na vyšších postech, Romové	Nespolupráce rodiny, systém; spory rodičů, závislosti; zjistit důvod → porozumění → sankce	Jiná možnost není, dítě je ohroženo

Tabulka č. 5 Obtížnost spolupráce s rodinou (Vlastní)

„No, je to v tom, že ta doba má velkou dynamiku. Proměňují se ty rizika. Mám dojem, že tím, jak se rizikovou stává společnost obecně i dospělých, tak stejně tak se to odráží na těch dětech. Myslím si, že došlo tady k nárůstu dětí, které užívají tvrdé drogy, tím pádem se stávají v podstatě ohrožené na životě, na zdraví... neustále vyvíjené mediální tlaky na OSPOD, společenské tlaky, tlaky nadřízených, prostě protože jde o děti a vůbec situace v rodinách 21. století, jako není zdaleka tak stabilní“ (Respondent č. 3).

„Mně přijde, že bez ohledu na dobu, ta práce obecně je náročná. Možná jakože prostě mám pocit, že veřejnost nás vidí jako, že my teda můžeme všechno, ale ve finále mám pocit, že z těch zákonů my takové ty kompetence a pravomoce nemáme“ (Respondent č. 5).

„Jako bychom zastávali více pozic, více funkcí, nejen samotného sociálního pracovníka, ale taky nějakého opravdu právníka, koordinátora, pomalu psychologa, různé tady ty odbornosti, jako bychom byli multifunkční v jedné osobě mi to přijde“ (Respondent č. 6).

„Rodiče si k nám můžou dovolit co chtějí, já osobně vnímám, že mám strašně slabé slovo“ (Respondent č. 7).

„Určitě nespolupráce rodiny, to je hodně časté“ (Respondent č. 8).

„Problém je v pomalosti soudu, že jsou soudy zahlcené... pak samozřejmě je velký problém i v nedostatku odborníků. To znamená psychologů, psychiatrů, to je určitě velký problém...a samozřejmě současně i taková jakýsi nezáměr odborníků, ve vztahu k nám“ (Respondent č. 4).

„Rodiče mají méně času na svoje děti. Rodiče tráví více času užíváním technologií než osobním kontaktem a tím aktivním kvalitním trávením volného času“ (Respondent č. 2).

„Psychiatři klienti, ti jsou hodně nároční. A u lidí s vyššíma postama, tam se zrcadlí jejich ego, postavení, všechno chtějí podle nich, takže ty spory jsou šílený a dítě je zmasakrovaný, to jako těžko zvládám“ (Respondent č. 8).

„Řekla bych že s rodiči, kteří jsou závislí na čemkoliv. Drogách, alkoholu, tak tam ta spolupráce je nejhorší, protože ta závislost se strašně těžko odbourává a je to fakt proces a je to prostě běh na dlouhou trať“ (Respondent č. 4).

„První je nejdůležitější zjistit důvod. Každé sociální chování, má nějaký sociální účel. A když já nevím, proč se tak ten klient chová, tak to těžko můžu změnit. Sankce přichází až jako poslední možnost. Takže se vždy snažím zjistit, proč ta rodina nebo klient tak má“ (Respondent č. 10).

„Záleží, o co se jako jedná, co je vlastně za ten problém, v čem mají narušenou tu funkci. A co mě tak napadá, tak je, že se prostě podává jako buďto nějaký návrh na výchovu, opatření, v rámci kterého, je možnost rozklíčovat právě tu situaci v rodině a zjistit, jestli to děcko je ohrožené, nebo ne, protože s tím soudem už ti rodiče spolupracovat fakt musí“ (Respondent č. 1).

„My jsme pořád jako vnímání taková ti, co berou děti, co kontrolujeme, ale to se jim snažíme vysvětlit, že to tak nemusí být. Že jim můžeme jako pomoc... snažit se motivovat. Na něco třeba slyší. Někdy je fakt motivace ty děti, když jsou odebrány, tak se snaží, ale jak kteří“ (Respondent č. 9).

„V momentě, u nás kurátorů, kdy to dítě je ohrožené na životě, zdraví a v podstatě není možná nějaká krátká resocializace v podobě pobytu ve středisku výchovné péče, kdy se vyčerpají všechny možnosti, to dítě opakovaně selhává, měsíce selhává. To není o nějakém týdenním procesu, to je na rok, to je roční práce, která vyústí v ústavní výchovu a v zásadě, v 90 %, možná i více, je to se souhlasem těch rodičů. Ti rodiče řeknou to nedávám. My už na to nemáme“ (Respondent č. 3).

„V momentě, kdy už jsme vyčerpali všechny možnosti a dítě nemá nikoho, kdo by se o něj staral“. Rodina selhala na plné čáře, ve všech funkcích“ (Respondent č. 4).

„Na to se ptají všichni, i odborníci, ale to nejde prostě říct. To je tak strašně jako různé. To fakt vůbec na to neexistuje žádný postup, kéžby existoval. Protože pak to musíme rozhodovat my, a to je prostě strašně fakt těžké. Za prvé je to vysoce odborná činnost, je to strašně obrovská zodpovědnost, pak jsme za to samozřejmě trestání a bití my ze všech stran, z dozorčího orgánu, odevšad. Vždycky se zpětně jde najít nějakou chybu, protože po bitvě je každý generál a vlastně ten plat tomu vůbec neodpovídá, to je úplně smutné. No a k návrhu ve chvíli, kdy to děcko už dál nemůže být v primární rodině. Rozhodne soud, že tam to prostě nejde. To nerozhoduje nikdo jiný“ (Respondent č. 1).

KATEGORIE 5 – Spolupráce s dalšími subjekty

	Státní subjekty	Nevládní organizace	Případová konference	Sanace
R1	Policie, škola, pediatr, soudy, ZDVOP	Mnoho	Sdílení informací mezi všemi	Odkazování na jiné odborníky
R2	Soud, probační a mediační služba, orgány činné v trestním řízení	Charita, Člověk v tísni, Branné ruce, poradny pro rodinu	Nastavení úkolů pro všechny, vyjasnění spolupráce	Odkazování na jiné odborníky
R3	Policie, soudy, školy, střediska výchovné péče	T-klub, terénní asistenční služba	Vzájemná kontrola a seskupení	Spolupráce v rámci rodiny, spolupráce v ústavní péči
R4	Soud, školy	Doprovodné organizace, neziskové organizace	Hledání společného řešení	Práce s biologickou rodinou, zapojení terénní asistenční služby
R5	Škola, pediatři	Podané ruce, terénní asistenční služby, nízkoprahová centra	Koloběh důležitých informací	Koordinátor směrem k jiným odborníkům, terénní asistenční služba je klíčová
R6	Škola, policie, lékaři	Terénní asistenční služby	Sdílení informací a návrhů k řešení	Odkazování
R7	Policie, lékař, škola	Terénní pracovníce, sociálně-aktivizační služby, charity, ZDVOP, Červený kříž	Společné hledání řešení	Návaznost na služby
R8	Soudy, policie, školy, ÚP, věznice	Člověk v tísni, poradny pro rodinu, organizace Jak dál	Nastavení spolupráce	Koordinátor směrem k sociálně aktivizačním službám
R9	Soudy, okresní a krajské úřady, policie	Centrum pro rodinu, Člověk v tísni, raná péče	Rodina slyší řešení od jiných	Koordinátor směrem k sociálně aktivizačním službám
R10	Policie, soudy, školy	Člověk v tísni, Maltéžská pomoc, Podané ruce, poradny pro ženy a dívky	Společné hledání řešení	Odkazování na příslušné organizace

Tabulka č. 6 **Spolupráce s dalšími subjekty** (Vlastní)

„Policie, soudy, školy, středisko výchovné péče“ (Respondent č. 3).

„Soudy, policie, školy, úřad práce, věznice. Široký rozptyl, záleží na problematice. Jako všichni jsou ochotni spolupracovat, školy hodně“ (Respondent č. 8).

„Charita, člověk v tísní, branné ruce, poradna pro rodiny, centrum pro rodinu“ (Respondent č. 2).

„Terénní pracovníce, sociálně aktivizační, charity, Červený kříž, ZDVOP“ (Respondent č. 7).

„Člověk v tísní, já hodně spolupracuju s různějma. Maltéžská pomoc, poradna pro ženy a dívky, Jika na doučování, různé azylové domy, nízkoprahová zařízení, Podané ruce. Jako v podstatě s kýmkoliv, hrozně ráda to využívám“ (Respondent č. 10).

„Pokud by to fungovalo tak jak má, učebnicově, tak je to strašně skvělý nástroj pro setkání všech odborníků, kteří spolupracují s rodinou. Je konečně možnost tam sdílet ty informace, tam je to pošéfené tou mlčenlivostí, kterou všichni podepisují...máme ji porušenou pouze vůči rodičům, kteří mají rodičovskou odpovědnost, vůči soudu a vůči policii a vůči nikomu jinému ne, takže například škole, lékaři, babičce prostě různě takhle nemůžeme říct prostě vůbec nic“ (Respondent č. 1).

„Jednoznačně setkání všech účastněných aktérů, kdy teda se sedí u jednoho stolu, nejde v podstatě manipulovat s fakty do takové míry, je tam vzájemná kontrola. Určitě je to hledání řešení, na ten daný problém. Seznámení všech s dalšími okolnostmi, které nemusí tušit. Nějaké informace má škola, nějaké širší rodina, nějaké otec, nějaké matka a děcko si dělá co chce. To si vymýšlí úplně všude“ (Respondent č. 3).

„Samozřejmě často je tam potřeba odborníků jako je psycholog, psychiatr, kteří bohužel nemají časový prostor nebo kapacitu, takže to tam vidím jako slabé místo v tom, abychom mohli skutečně pracovat na tom, aby se postupovalo v zájmu dítěte a aby se našlo co nejlepší řešení. Možná ještě více lidí, kteří se budou podílet na facilitování“ (Respondent č. 4).

„Já bych řekla, že tak trošku dělám koordinátora v rámci toho, že třeba když mám dohledové rodiny, tak tam samozřejmě řeším směrem k pediatrovi, směrem ke škole, směrem k různým službám získávám informace, abych měla přehled o té rodině. Doporučuju spolupráci rodině s těma různýma. Mi přijde, že možná třeba tu sanaci spíš víc dělají ty terénní asistenční služby, protože tam je větší prostor té spolupráce s rodinou“ (Respondent č.5).

„Ano, ale není to tak časté. Správně bychom měli pracovat s biologickou rodinou na tom, aby si upravili svoje poměry, aby se jim mohlo dítě vrátit do péče. Určitě se ale snažíme tam, kde to vypadá nadějně pro toho rodiče, snažíme se zapojovat terénní asistenční službu, které teoreticky mohou s rodiči nějakým způsobem podrobně a intenzivně pracovat na změnách poměrů“ (Respondent č. 4).

„Jako ve spolupráci se sociálně aktivizačníma službama to děláme, je to blbý, ale my na to nemáme tolik prostoru a času tam být intenzivně jako oni...jezdít tam třeba jednou týdně opravdu do té rodiny. Ale když můžeme, tak jako v šetřeních se snažíme tu rodinu vést a motivovat. Jsme ale spíš takoví, že předáváme informace, edukujeme rodiče no a spíš jsme ti koordinátoři“ (Respondent č. 8).

KATEGORIE 6 – Pozitiva a negativa práce sociálního pracovníka OSPOD

	Měřítko úspěšnosti	Pozitiva	Negativa	Co je nejtěžší?
R1	Splněný cíl, když práce nese ovoce	Garance státu postarat se o dítě	Finanční oblast – mizerně placená práce, nedobrovolní klienti, neinformovanost odborné veřejnosti	Když se něco nepovede
R2	Dobré rodičovské vztahy	Pomoc rodičům, poradenství	Klienti	Spolupráce s rodiči
R3	Včasná pomoc dítěti, naplnění cílů	Pomoc mladým lidem, ekonomický přínos, odvrácení od ústavní výchovy, zachycení problému, přímá práce	Finanční oblast, špatný společenský status	Proces odebrání dítěte z rodiny
R4	Vztah s klientem	Náhradní rodinná péče jako dobrý efekt pro dítě, osvěta, pestrá činnost	Podceňovaná problematika	Spasitelský syndrom, oddělení pracovního a osobního života, zodpovědnost
R5	Včasné zabezpečení dítěte	Náhled nad situacemi, nad životem; pomoc lidem	Připouštění věcí, vyhoření, jednou nohou v kriminále, vyhodnocování, zákony	Nevzdat to
R6	Fungující rodina	Práce s lidmi, pestrost, zpětná vazba	Psychické zdraví, syndrom vyhoření	Nevyhořet
R7	Funkční dohoda obou rodičů	Práce je prospěšná, funkční dohoda	Ne vždy se to podaří	Děti ze zanedbaných rodin
R8	Schopnost rodiny fungovat samostatně	Efektivní intervence, spolupráce s jinými organizacemi	Odebrání dítěte → není daná hranice	Odebrání dítěte z rodiny
R9	Progres, zlepšení	Předávat zkušenosti, poskytovat poradenství, pomoc rodinám v krizi	Náročná a riziková práce, vyhoření, zákony	Vyhodnotit situaci, najít správnou rodinu
R10	Vztah s klientem, porozumění, pozitivní změna	Pestrost práce, pomoc dětem a rodinám, změna, důležitost	Finanční oblast, společenské ocenění, široký záběr, nedobrovolní klienti, rozhovory s dětmi	Množství případů, byrokracie, těžké rodinné konflikty, pohovory s dětmi

Tabulka č. 7 Pozitiva a negativa práce sociálního pracovníka OSPOD (Vlastní)

„Tak samozřejmě pokud se podaří dítě zabezpečit v rámci rodiny tak, že není ohrožené ani zanedbané“ (Respondent č. 5).

„Tak za mě, když naplníme všechny ty potřeby toho dítěte, proč to dítě se k nám dostalo. Když ta rodina už nás nepotřebuje, to je asi největší úspěch, když jsou schopni fungovat bez nás a bez jakékoliv organizace“ (Respondent č. 8).

„Pokud se zamyslím u nás, no tak když se samozřejmě, pokud to vezmu obecně, tak pokud se z dítěte, které je ohrožené, už vyhodnocené jako ohrožené, stane dítě neohrožené. A obráceně, pokud z dítěte, které je na hraně, ale ohrožené není a je v podstatě pouze v evidenci, pomocí včasné intervence nebude dítě ohrožené. Pokud dítě, které nechodí do školy, začne chodit do školy. Pokud dítě, které bere drogy každý den, tak je bere jen jednou týdně. Pokud dítě, které bylo v ústavní výchově se vrací zpět do rodiny. Prostě pozitivní naplnění těch cílů“ (Respondent č. 3).

„Určitě v garanci postarat se o dítě. Chvilí jsem byla i v zahraničí, Británii, a tam takovou garanci nemají. V tom si hodně vážím, že náš stát tohle má. Je škoda, že si to neuvědomují právě jako smrtelníci běžní. Laická veřejnost. Že je to základní právo každého dítěte a stát to garantuje všem dětem. U nás neexistuje, aby byly děti na ulici, to prostě nejde. To se mi líbí na naší práci, toho si fakt vážím na našem státu, proto mi ani nevadí být státní zaměstnanec“ (Respondent č. 1).

„V tom, že se pokouším a jsem nápomocen pro rodiče, kteří se rozcházejí a děti, kteří jsou tímto zasaženi, jim být dobrým průvodcem a doporučit jim jak nejspíše, jak a co nejméně bylo dítě zasaženo v procesu rozvodu a ochrany péče“ (Respondent č. 2).

„Předávat jakoby ty zkušenosti, nebo poskytovat i to poradenství. Kolikrát přijdou a vůbec neví, co mají dělat, jak se má postupovat při rozvodu, neví, jak to probíhá. Ještě mě napadá, že třeba v rámci takových nějakých návštěv těch dětí v ústavních zařízeních, dětských domovech, tak že aspoň jakože...když je to dítě, za kterým nikdo nechodí, tak aspoň jakože my tam jednou za čas za něma jdeme, tak jsou za to hrozně rádi a jsou vděční, takže to tam vidím takový smysluplný“ (Respondent č. 9).

„No tak náročnost, co se týká psychického zdraví jo, to vidím jako velmi náročné. Syndrom vyhoření, k tomu nebývá daleko“ (Respondent č. 6).

„Tak je to ta určitá psychická náročnost samozřejmě, můžeme si tady stěžovat, jak je společensky vnímaná, ono většinou to vnímání společnosti OSPODU je společensky hrozné. Plus určitě bych dodal, že jisté úskalí je v tom, že z profese začnou brzy utíkat lidi, pokud budou stále hodnoceni tak, jak jsou. Protože v porovnání s jinými profesemi, to je prostě směšné, to je směšné“ (Respondent č. 3).

„Takovou velkou náročnost u nás vidím ve finanční oblasti, protože my nejsme vůbec ocenění adekvátně, prostě ty platy jsou mizerné, na to, jaká je odpovědnost, jaké jsou nároky, jak je to náročné, tak ten plat je malinký. Společenské ocenění je velmi mizerné a nízké, naše profese je ze všech profesí nejvíc dehonestována. Nikde nevidíte tak prostě sráženou práci, jako je u nás ospoďáků. My ať uděláme cokoliv, tak je to vždycky špatně“ (Respondent č. 10).

„Když si člověk ty věci připouští samozřejmě, takže tady to vyhoření, to že se tím trápí, nedokáže to od sebe tak jako udržet. No, někdy mám pocit, že jsme pořád jednou nohou v kriminálu a někdy je těžké v některých případech jako vyhodnotit. Možná i ty naše kompetence bych třeba někdy... víme, že maminka bere drogy a nemůžeme ji otestovat. Možná trochu tady ty zákony, jak je to tady postavené ta práce naše“ (Respondent č. 5).

„Pro mě osobně, tak vidět ty děti z těch zanedbaných rodin, kde na to ti rodiče kašlou, že si radši vypijou, než aby s něma šli ven. Vidět, jak strašně ty děti můžou žít a vlastně s tím nemocnit nic dělat pořádně“ (Respondent č. 7).

„Nejtěžší podle mě je nebrát na sebe příliš velkou zodpovědnost za ty lidi, za ty klienty, to je hrozně těžké. Nemít ten syndrom spasitelský, který tady si myslím často je, často jdou tady pracovat lidi s tím, že by chtěli někoho zachraňovat, že by chtěli zachránit všechny, celý svět, všechny děti a tak dále“ (Respondent č. 4).

„Množství těch případů a s tím spojená byrokracie. Protože to, co padá z vrchu, včetně nových zakládání spisu a všeho, oni nám to fakt neulehčují. Pro mě je hrozně těžké, že od té sociální práce nás to má pořád tendenci cpát někde jinde. Já tu práci cítím v té přímé práci s klienty, a ne v tom příšerném papírování. Pak ta práce s nedobrovolnými klienty je moc náročná, opravdu je to cítit ten rozdíl. Pak ty těžký rodinné konflikty. Takový ty fakt nikam nevedoucí, pořád nekončící. Asi tohle mi přijde nejnáročnější. Pohovory s dětma v naší práci a těžký rodinné konflikty“ (Respondent č. 10).

4.4 Diskuse

V rámci diskuse budeme porovnávat výsledky výzkumů s jinými výzkumy, které byly realizovány na podobné téma.

Výsledky výzkumu jsme komparovali s diplomovou prací Magdaleny POSPÍCHALOVÉ (2021) na téma Teorie a metody sociální práce s klienty v případech sociálně-právní ochrany dětí. Z výzkumu vyplynulo, že pracovníci OSPOD využívají metody sociální práce běžně v rámci každodenní činnosti, a to při přímé práci s klienty, nebo při navázání spolupráce s jiným subjektem. *„Například během případové konference, kterou jsou sociální pracovníci povinni využívat i ze zákona“* (Pospíchalová, 2021, s. 72). Respondentky také vyzdvihly návazné služby, které se mimo jiné využívají za účelem případové konference a sanace rodiny. Byla zmíněna také možná spolupráce se školskými zařízeními, lékaři, psychology a organizacemi zajišťující ústavní péči.

Další porovnání jsme uskutečnili s diplomovou prací Kateřiny DAVIDOVÉ-MACHOVÉ (2020) na téma Postoje sociálních pracovníků k případovým a rodinným konferencím v rámci OSPOD. Výzkum prokázal apatický postoj veřejnosti k problematice případových konferencí. Z rozhovorů vyplynuly bariéry ze strany klientů, které pramení v nemotivovanosti a neochotě spolupracovat a brání tak v konání případových konferencí, které bez spolupráce klientů nejsou možné. Sociální pracovníce však vnímají případové konference jako pozitivní nástroj pro širší nadhled nad situací rodiny. *„Bylo prokázáno, že všechny respondentky případovou konferenci vnímají jako užitečný nástroj při práci s ohroženou rodinou. Přínosem je především efektivní využití zdrojů rodiny, rychlejší a koordinovanější práce s rodinou, aktivizace klienta a možnost vyřešit i komplikovaný případ“* (Davidová-Machová, 2020, s. 73). Výzkum také prokázal jistá úskalí v organizačním zajištění. OSPOD disponuje jak nedostatkem pracovníků, tak časovému a psychickému vytížení. *„V otázce limitů a bariér se dále objevil problém s nalezením vhodného termínu a neochota důležitých odborníků, u kterých se může též jednat o časovou vytíženost“* (Davidová-Machová, 2020, s. 73).

Také jsme výsledky výzkumu a teoretickou část porovnali s diplomovou prací Lenky KOUKOLOVÉ (2015) na téma Rodina a její místo v současné postmoderní společnosti. Závěry výzkumu poukázaly na typické znaky současné rodiny, která je uspěchaná, hektická a rodiče nemají dostatek času na výchovu dětí.

Problém se zrcadlí i v trávení volného času rodičů a dětí. Výzkum také poukázal na velký výskyt alkoholismu, nezaměstnanosti a finančních problémů v rodinách, který má za následek častý rozpad manželství a partnerství.

4.5 Výzkumné závěry

Kategorie č. 1: Profesní oblast

U většiny respondentů byla motivací k výkonu profese práce s lidmi, která je baví a naplňuje. Respondenti také uvedli pestrost práce, individuální přístup, zájem o problematiku ohrožených dětí a různorodost cílových skupin. Jedna z respondentek dokonce uvedla, že byla v minulosti klientkou OSPOD, proto se rozhodla profesi vykonávat. Všichni respondenti se shodli na významnosti psychohygieny, která předchází syndromu vyhoření a udržuje psychické zdraví. Profesi bez psychohygieny nelze vykonávat, proto se zaměřují na kvalitní trávení volného času a věnují se svým koníčkům nebo rodině. Jedna z respondentek zde zahrnuje i psychohygienu pracovní, kterou je supervize. Supervize se koná jednou za 3 měsíce. Většina respondentů se jí účastní a je pro ně přínosná, jsou ale i výjimky. Jeden z respondentů uvedl, že se supervize přestal účastnit, protože pro něj nebyla přínosem. Další respondent uvedl, že problém není v samotné supervizi, ale v nastavení supervize příslušným orgánem. Může být přínosná, pokud se dobře uchopí. Respondenti vyzdvihují hlavně případové supervize, kde probírají jednotlivé případy.

Kategorie č. 2: Nejčastější metody práce s klientem

Metody práce se u respondentů shodovaly a všichni uvedli metodu rozhovoru, která je dle jednoho z nich alfou a omegou práce s klientem. Většina respondentů také uvedla šetření v rodině, pozorování, individuální plánování nebo rodinné konference. Výběr metody je velmi individuální a odvíjí se od konkrétní situace a případu. Případová konference jako metoda nebyla zmíněná často, avšak v průběhu dotazování bylo prokázáno, že ji využívají všichni. Výzkum prokázal, že případová konference má mnoho silných i slabých stránek. Silné stránky vidí respondenti v její multidisciplinarnosti. Odborníci angažující se v konkrétním případě se sejdou na jednom místě, kde mají možnost předat si poznatky, informace a hledat společně řešení na daný problém. Výstupem jsou úkoly a cíle pro samotnou rodinu i odborníky. Slabé stránky však vidí respondenti v tom, že někteří důležití odborníci se případové konference účastní velmi málo. Jsou to hlavně psychiatři a pediatri, kteří nemají dostatečnou časovou kapacitu se konference účastnit.

Problém je taky v přístupu některých klientů, kteří odmítají spolupracovat. Výzkum prokázal, že sanace je u respondentů chápána jako snaha udržet dítě v rodině, stmelování rodiny a spolupráce s jinými odborníky. Respondenti zde působí jako koordinátoři, kteří zprostředkovávají rodině kontakty na příslušné odborníky a vzájemně spolupracují.

Kategorie č. 3: Úskalí při tvorbě IPOD

Výzkum prokázal, že individuální plán ochrany dítěte (IPOD) vychází z podrobného vyhodnocení situace dítěte. V rámci vyhodnocení se identifikují potřeby dítěte, definují se ochranné faktory a rizika, na základě kterých, se formují cíle IPODU. Respondenti uvedli, že vyhodnocení je velmi časově náročné. IPOD vidí jako zátěž, zbytečnou administrativu, papír navíc a formalitu pro krajské úřady. Respondenti uvedli, že znají postupy práce, vědí, jak s rodinou pracovat a nepotřebují k tomu vypracovávat další dokument. Respondenti také uvedli, že každý OSPOD má svou podobu IPODU i podrobného vyhodnocení, v čemž vidí velkou chybu. Výzkum prokázal, že cíle výzkumu nebývají naplněny převážně z důvodů nespolupráce rodiny a zahlcení pracovníků, tudíž jsou limitovány časové možnosti. Respondent uvedl, že cíle mohou selhat individuálně na pracovníkovi, špatně vyhodnocených cílech, spolupracující organizaci, či rodině.

Kategorie č. 4: Obtížnost spolupráce s rodinou

Respondenti uvedli náročnost práce s rodinou zejména s ohledem na dnešní dobu a společnost. Nárůst návykových látek, zejména drog a alkoholu, je nejčastějším ovlivňujícím faktorem. Dále uvedli patologické jevy, nekvalitní volný čas a podhodnocování OSPODU. Rodiče nemají čas na své děti, respekt ani pokoru vůči pracovníkům. Z výzkumu vyplynul problém špatného rodinného prostředí, kdy jsou narušeny funkce rodiny a často dochází k zanedbávání. Respondenti uvedli, že nejhůře se jim pracuje s lidmi závislými na návykových látkách – alkohol, drogy, s rodinami v těžkém konfliktu, psychiatrickými klienty a se vzdělanými lidmi na vyšších postech. Z výzkumu vyplynula velká obtížnost z hlediska přehlčení a náročnosti administrativy, která může proces spolupráce zpomalit, dále nezájem klientů spolupracovat, a také nezájem ze strany odborníků. Respondenti uvedli zejména pomalost soudu a nedostatečnou informovanost odborné, ale i laické veřejnosti. Pokud se rodina spolupráci brání, můžou pracovníci uložit sankce. Výchovná opatření, pokuty, napomenutí, avšak nebývá to časté. Jedna z respondentek uvedla, že v nejzazších případech mohou odebrat dítě z rodiny. Výzkum prokázal, že odebrat dítě lze pokud rodina selhala, vyčerpaly se všechny jiné možnosti, anebo v krizových situacích, kdy je dítě ohroženo na životě. Jedna z respondentek uvedla, že neexistuje žádný správný postup. Vychází to z obrovské zodpovědnosti a odborné působnosti.

Kategorie č. 5: Spolupráce s dalšími subjekty

Výzkum prokázal, že v rámci státní správy OSPOD nejvíce spolupracuje se soudem, školou, policií a s pediatrií. V rámci nevládních organizací respondenti nejčastěji uváděli Člověk v tísni, terénní asistenční služby a sociálně aktivizační služby (SAS). Spolupráce probíhá v průběhu případové konference i sanace. Respondenti uvedli, že zastávají pozici koordinátora, který zprostředkovává spolupráci mezi jednotlivými odborníky navzájem a rodinou. V důsledku nedostatečných časových možností bývá sanace koordinována k sociálně aktivizačním službám a terénním sociálním službám.

Kategorie č. 6: Pozitiva a negativa práce sociálního pracovníka OSPOD

Respondenti vidí velké pozitivum v pomoci dětem, změně k lepšímu, včasném zachycení problému, pomoci rodinám v krizi a v efektivní intervenci. Výzkum prokázal negativa ve finanční oblasti. Respondenti se shodli na problému malého finančního ohodnocení, které neodpovídá náročnosti a záběru jejich práce. Dále uváděli také společenské ocenění, které je z pohledu médií a laické veřejnosti negativní. Výzkum prokázal také úskalí ve velké náchylnosti na syndrom vyhoření, spásitelském syndromu a v byrokracii.

Shrnutí výzkumných závěrů

Výzkum prokázal, že metody, které respondenti nejčastěji využívají, jsou rozhovory, šetření v rodině, vyhodnocování situace dítěte a na to navázané případové konference. Případové konference jsou stěžejní metodou pro spolupráci odborníků a rodiny. Spolupráce může probíhat také v rámci sanace rodiny, která se však koordinuje spíše na jiné organizace. Po podrobném vyhodnocení situace dítěte se vytvoří cíle a sepíše se IPOD. Cíle IPODU navazují na zjištěná rizika. OSPOD nejčastěji spolupracuje se školou, pediatrem, soudem, policií, Červeným křížem, terénní asistenční službou a SAS, která je významným činitelem sanace. Pracovníci se nejčastěji potýkají se závislými klienty na návykových látkách, nedobrovolnými klienty, narušenými rodinami a rodinami v konfliktu. Figuruje zde ve velké míře zanedbávání dětí. Prospěšnost práce je hlavně v pomoci dětem, rodinám a včasném zachycení problému. Velká negativa jsou v nedostatečném finančním ohodnocení, administrativě a záběru práce.

ZÁVĚR

Hlavní a dílčí cíle diplomové práce byly naplněny. Zjistila jsem, že často využívanou metodou práce s ohroženými rodinami je případová konference. Případová konference je stěžejním nástrojem při spolupráci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, rodiny a ostatních odborníků, kteří jsou v případě zainteresováni. Společně vytváří cíle a hledají řešení na daný problém. Výstupem případové konference může být i sanace rodiny, která je účinnou metodou podporující fungování a zachování rodiny. Kvůli nedostatečné časové kapacitě působí OSPOD v rámci sanace převážně jako koordinátor, který předává rodině kontakty na návazné služby a organizace. Významným činitelem jsou zde sociálně aktivizační služby, které se sanací zabývají.

Pracovníci OSPOD musí vypracovat individuální plán ochrany dítěte, který je výstupem podrobného vyhodnocení situace dítěte. Pracovníci na něj pohlíží velmi negativně. Vidí ho jako zátěž a další administrativu navíc, která není v konečném důsledku potřebná. Jeho tvorba tak sklouzává k povinnosti a byrokracii, která má smysl pouze pro kontroly krajských úřadů.

Specifikum práce s ohroženými dětmi a rodinami ve 21. století je v širokém záběru práce, velké administrativě a v nespolupráci klientů. Rodiny velmi málo považují OSPOD za autoritu, a také se podle toho chovají. Faktory ohrožení dítěte se zde zrcadlí převážně v otázkách návykových látek, nedostatku času rodičů na své děti a v selhávajících funkcích rodiny, kde často dochází k zanedbávání. Z mého pohledu by se mělo zvýšit povědomí o práci sociálních pracovníků a zlepšit společenské postavení profese. Problém je zde také v nízkém finančním ohodnocení, které není ve srovnání s náplní práce a psychickou zátěží pracovníků odpovídající. Silné stránky sociálně právní ochrany dětí můžeme najít v pomoci ohroženým dětem a rodinám, včasném zachycení problému, garanci státu ochránit bezbranné děti a v neposlední řadě v samotných pracovnících, kteří ochranu zajišťují a profesi vykonávají velmi nesobecky a jak nejlépe dovedou.

Výsledky výzkumu nelze zobecňovat, jelikož každý pracovník OSPOD je individuální bytost, která má vlastní postupy práce, vlastní osobnost a přístup. Problematika se také může lišit v závislosti na kraji působení OSPODU. Výzkum však poskytuje vhled do problematiky sociálně-právní ochrany dětí, náhled do praxe sociálních pracovníků a informace pro odbornou i širokou veřejnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2020. ISBN 978-80-262-1624-7.
- BLÍŽKOVSKÝ, B. *Texty ke studiu otázek výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1992. ISBN 80-210-0432-0.
- BOŽÍČ, Aleksandar, Greta MCDONOUGH, Bára FEBEROVÁ, et al. *Dobrá praxe sociální práce na obci*. Olomouc: Caritas - Vyšší odborná škola sociální Olomouc, 2018. ISBN 978-80-87623-13-8.
- BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 2., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2013. ISBN 978-80-87455-17-3.
- BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-18-0.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. Hálkova sbírka pediatrických prací (Avicenum).
- DUNOVSKÝ, J.a kol.: *Sociální pediatrie*. Grada – Avicenum, Praha 1999, 279 str. ISBN 80-7169-254-9.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
- FORSBERG, Hannele a Teppo KRÖGER. *Social work and child welfare politics: through Nordic lenses*. Portland, OR: Policy Press, 2010, 216 s. ISBN 9781847424068.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Přeložil Vladimír JŮVA. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 8085931796.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Přeložil Tereza JIROUTOVÁ KYNČLOVÁ. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 8073670402.
- HUSÁKOVÁ, Mária. *Sociálna práca*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2014, 177 s. [9,98 AH]. ISBN 978-80-225-3851-0.

KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-23-4.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3

MAŘÍKOVÁ, Hana a Marie ČERMÁKOVÁ, ed. *Proměny současné české rodiny: (rodina - gender - stratifikace)*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-93-1.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: Vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. Praha: Avicenum, 1974.

MERTOVOVÁ, Johana a Bohuslava JANKŮ. *Manuál postupů pro zprostředkování náhradní rodinné péče*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2019. Právo na dětství. ISBN 978-80-7421-181-2.

- MIOVSKÝ, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing, 2006, 332 s. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- MOTEJL, Otakar et al. Rodina a dítě. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. 215 s. ISBN 978-80-254-1750-8.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.
- NOVOTNÁ, Věra a Vladimír FEJT. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-77-8.
- NOŽÍŘOVÁ, Jana. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-86131-91-7.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN isbn978-80-86991-27-6.
- ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0
- ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend: Gesetz zur Stärkung von Kindern und Jugendlichen (Kinder- und Jugendstärkungsgesetz - KJSG). *Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend* [online]. Berlin, 2022 [cit. 2022-06-08]. Dostupné z: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/service/gesetze/neues-kinder-und-jugendstaerkungsgesetz-162860>

DAVIDOVÁ-MACHOVÁ, Kateřina. *Postoje sociálních pracovníků k případovým a rodinným konferencím v rámci OSPOD* [online]. Brno, 2020 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/kgb7x/Diplomova_prace-Davidova-Machova__uco_479014.pdf?info=1. Diplomová práce. Masarykova Univerzita.

Familiäre Bereitschaftsbetreuung (FBB.) *für die rechtsrheinischen Jugendhilfezentren (JHZ 2 - Much, Neunkirchen-Seelscheid und Ruppichteroth, JHZ 4 - Eitorf und Windeck)* [online]. 2019 [cit. 2022-06-08]. Dostupné z: https://www.rhein-sieg-kreis.de/vv/ressourcen/medien/downloads/Dezernat_3/Amt_51_-_Jugendamt/2019_11_13_FBB_Konzept.pdf

HAMBURG. Fachliches Rahmenkonzept für die Hamburger Pflegekinderhilfe [online]. 2014 [cit. 2022-05-20]. Dostupné z: <https://www.hamburg.de/contentblob/12582826/1b98840c32b9c2f87dc3af33636c1cdf/data/rahmenkonzept.pdf>

INOVATÍVNY MODEL MANAŽMENTU SANÁCIE RODINY. *Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny* [online]. Bratislava, 2013 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://www.upsvr.gov.sk/buxus/docs/SSVaR/SPODaSK/Inovativny_model_manazmentu_sanacie_rodiny.pdf

KOUKOLOVÁ, Lenka. *Rodina a její místo v současné postmoderní společnosti* [online]. Praha, 2015 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: http://www.pvsps.cz/data/2017/03/21/09/koukolova_lenka.pdf. Diplomová práce. Pražská vysoká škola psychosociálních studií, s. r. o.

Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, 2009 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf/ba7a119a-a609-3383-dbaa-76ee24b356ee

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Legislativa a systém sociálně-právní ochrany. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, 2022 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>

Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny Slovenskej republiky: Sociálnoprávna ochrana detí a sociálna kuratela. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Bratislava, 2022 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/rodina-socialna-pomoc/socialnopravna-ochrana-deti-socialna-kuratela/>

Ministry of Social Affairs and Health. Child and Family Policy in Finland. [online] Finland: Ministry of Social Affairs and Health, Helsinki, 2013 [cit. 2022-06-08]. Dostupné z: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69916/URN_ISBN_978-952-00-3378-1.pdf?sequence=1

Ministry of Social Affairs and Health: Child welfare. *Administrative sector of the Ministry of Social Affairs and Health* [online]. Helsinki, 2022 [cit. 2022-06-08]. Dostupné z: <https://stm.fi/en/social-services/child-welfare>

MPSV: Koncepce rodinné politiky. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha, verze 4. září 2017 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Koncepce_rodinne_politiky.pdf/5d1efd93-3932-e2df-2da3-da30d5fa8253

MPSV. Systémy podpory rodin s dětmi ve vybraných zemích EU. *Komparativní studie*. [online]. [cit. 2022-06-08]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/SocioFactor_Systemy-podpory-rodin-s-detmi-ve-vybranych-zemich-EU_logo.pdf

NETT, Jachen C., a Trevor SPRATT. Child Protection Systems: An international comparison of “good practice examples” of five countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with recommendations for Switzerland. [online] Switzerland: The Swiss Project Fund for Child Protection, 2012. [cit. 2022-06-08] Dostupné z: [ChildProtection-SystemsAninternationalcomparisonofgoodpracticeexamplesoffive-countriesAustraliaGermanyFinlandSwedenUnitedKingdomwithreccomendationsforSwitzerland.pdf](#)

POSPÍCHALOVÁ, Magdalena. *Teorie a metody sociální práce s klienty v případech sociálně-právní ochrany dětí* [online]. Brno, 2021 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z:

<https://is.muni.cz/th/q222b/>. Diplomová práce. Masarykova Univerzita.

Příručka evropského práva v oblasti práv dítěte [online]. Belgium: © Agentura Evropské unie pro základní práva a Rada Evropy, 2015 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z:

https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_CES.pdf

SANACE JE SPOLUPRÁCE: METODICKÁ DOPORUČENÍ. *Nadace Sirius* [online].

Praha, 2011 [cit. 2022-06-14]. Dostupné z: <https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/Strep-sanace-je-spoluprace-metodicka-doporuceni.pdf>

VANČUROVÁ. Současná a připravovaná opatření rodinné politiky v zemích Střední Evropy. MPSV. [online]. [cit. 2022-06-08]. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/studie_vancurova.pdf/7e5df0d8-7055-fde6-4a82-dc5abd95fe9b

Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte: manuál implementace pro orgány sociálně-právní ochrany. *Právo na dětství* [online]. MPSV, 2014 [cit. 2022-06-09]. Dostupné z: http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Manual-Implementace-vyhodnocovani-situace-a-IPOD_MPSV.pdf

POUŽITÉ ZÁKONY

ČESKO. Zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku. In: Sbírnka zákonů České republiky. 1993, částka 1. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-2>

ČESKO. Zákon č. 359 ze dne 9. prosince 1999 o sociálně-právní ochraně dětí. In: Sbírnka zákonů České republiky. 1999, částka 111. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: Sbírnka zákonů České republiky. 2002, částka 48. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírnka zákonů České republiky. 2006, částka 37. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírnka zákonů České republiky. 2012, částka 33. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

ČESKO. Zákon č. 401 ze dne 5. září 2012, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. In: Sbírnka zákonů České republiky. 2012, částka 147. Dostupný také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-401>

FINSKO. Zákon č. 417/2007 Child Welfare Act. Dostupný také z: https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2007/en20070417_20131292.pdf

NĚMECKO: Bürgerliches Gesetzbuch. Dostupný také z: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG015903377>

NĚMECKO: Sozialgesetzbuch (SGB) –Achstes Buch (VIII) – Kinder - und Jugendhilfe – (Artikel 1 des Gesetzes v. 26 Juni 1990, BGBl. I S. 1163). Dostupný také z: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_8/BJNR111630990.html

SLOVENSKO: Zákon č. 305 ze dne 25. května 2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: Zbierka zákonov SR. 2005, časťka 132. Dostupný také z: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-305>

SEZNAM ZKRATEK

atd.	„a tak dále“
aj.	„a jiné“
č.	číslo
s.	strana
tj.	„to je“
IPOD	Individuální plán ochrany dítěte
OSN	Organizace spojených národů
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	Náhradní rodinná péče
PK	Případová konference
PPP	Pěstounská péče na přechodnou dobu

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Údaje o respondentech

Tabulka č. 2 Profesní oblast

Tabulka č. 3 Nejčastější metody práce s klientem

Tabulka č. 4 Úskalí při tvorbě IPOD

Tabulka č. 5 Obtížnost spolupráce s rodinou

Tabulka č. 6 Spolupráce s dalšími subjekty

Tabulka č. 7 Pozitiva a negativa práce sociálního pracovníka OSPOD

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Helping kids with a SMILE (©2022, Happy kids therapy PLLC)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Otázky do rozhovoru

Příloha č. 2 – Ukázka transkripce rozhovoru

PŘÍLOHA Č. 1: OTÁZKY DO ROZHOVORU

Osobní část:

Kolik je Vám let?

Jak dlouho zde pracujete?

Jakou pozici zde vykonáváte?

Profesní část:

Co Vás motivovalo zde pracovat?

Je pro Vás důležitá psychohygiena?

Co v rámci psychohygieny rád/a děláte?

Jak často se účastníte supervize?

Je pro Vás supervize přínosná?

Výzkumná část:

Jaké metody při práci s ohroženým dítětem využíváte nejčastěji?

Jaká metoda je podle Vás nejefektivnější?

Jak často pořádáte případové konference?

V čem spatřujete silné stránky případových konferencí?

V čem vidíte rezervy?

Vyžíváte sanaci rodiny při práci s rodinou?

Je podle Vás sanace efektivní?

Jak probíhá tvorba individuálního plánu ochrany dítěte?

V čem spatřujete slabé stránky?

Je podle Vás podstatný?

Co nejčastěji brání v naplnění stanovených cílů?

Co je pro Vás měřítkem úspěšnosti při práci s rodinou?

V čem vidíte náročnost sociální práce s rodinou ve 21. století?

S jakými faktory ohrožení dítěte se setkáváte nejčastěji?

Jaké překážky Vám nejčastěji zasahují do postupů při řešení situace ohroženého dítěte?

S jakými typy rodin se nejhůře spolupracuje?

Jak řešíte situaci, kdy rodina odmítá zcela spolupracovat?

V jaký moment je potřeba odebrat dítě z rodiny a přistupujete k návrhu na náhradní rodinnou péči/ústavní výchovu?

S jakými státními subjekty nejčastěji spolupracujete?

S jakými nevládními organizacemi nejčastěji spolupracujete?

V čem spatřujete prospěšnost Vaší práce?

V čem spatřujete úskalí Vaší práce?

Co je podle Vás na práci sociálního pracovníka/kurátora pro děti a mládež OSPOD nejtěžší?

PŘÍLOHA Č. 2: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU

Přepis rozhovoru

Jaké máte vzdělání? „Vzdělávání vysokoškolské a já mám teda i tu vyšší odbornou školu sociální a pak mám učitelství sociálních a zdravotních předmětů tady na UPOLu obor.“
Jak dlouho zde pracujete? „30 let dělám tuhle práci.“ Co Vás motivovalo zde pracovat?
„Já jsem ji hodně chtěla. Chtěla jsem ji hodně, ale byli jsme v Příbrami a tam nešlo se k ní dostat no a pak, když jsme se přestěhovali do Olomouce, tak jsem vyloženě cíleně šla tady po téhle práci a zrovna jsem měla štěstí, že když jsme se nastěhovali, to byl rok 92 myslím, tak byl konkurz na místo sociálního pracovníka na ospodu, a tak jsem do toho konkurzu šla a podařilo se. Vyloženě jsem si to přála dělat“. Naplňuje Vás tato práce? „Jo“. Je pro Vás důležitá psychohygiena? „Jo velmi“. Co v rámci psychohygieny rád/a děláte? „Já všechno možný. Od pití vínečka s kamarády, přes sportovní různé aktivity, volejbal, cyklistika, turistika, běžky, tenis, všechno možný. Četbu miluju, divadlo, mám ráda opery, mám ráda hudbu. Jako dělám toho fakt hodně no. Já dělám i třeba mediace, takže paradoxně, i když třeba dneska skončím v 5 tady a od půl 6 mediuju v mediálním centru do půl 9, pak ještě zápis a tak, tak ano, jsem strašně unavená, ale zároveň i mně to pomůže zase zapomenout tady na ty případy a věci, které řeším, protože nutně musím přepnout a vlastně nasměrovat se zase na tu rodinu v mediaci. Tak si myslím, že i tyhle aktivity, které já mám jiný nebo psaní knížky odborné nebo tak, mně jako pomáhají v tom nevyhoření“. Jak často se účastníte supervize? „Účastním se často, jednou za 3 měsíce, i těch mediálních“. Je pro Vás supervize přínosná? „Velmi“. Jaké metody při práci s ohroženým dítětem využíváte nejčastěji? „Jaké metody, tak jako teď nevím úplně jak to chcete, ale určitě individuální i skupinovou sociální terapii, jako práce s rodinou práce individuálně s klientem. Já hodně spíš do té systemické, když už bychom šli úplně do těch odborných metod a samozřejmě z takových těch běžných, tak je to určitě jako poradenství, rozhovor, pozorování, šetření v rodině, práce s klientem v jeho přirozeném prostředí a u mě je ještě taková specializace, když se otočíte, tak já mám plno pomůcek a dalších x pomůcek, hafo pomůcek mám ve skříni. Já dělám hodně se speciálními technikami, knoflíky jo, takový ty konkrétní metody techniky v sociální terapii i v sociální diagnostice pro zjišťování informací i pro terapii sociální u klientů, aby si něco uvědomili a tak, tak já hodně pracuju i tady s těmahle věcmi. S kresbou, se šablonama, i tady s takovým materiálem. Takže to jsou moje metody a techniky. Já používám i motivační rozhovory třeba v komunikaci, techniky aktivního naslouchání, protože jsem mediátor, tak já hodně umím používat takové“. Jak často pořádáte případové

konference? „Zrovna teď budu mít v pátek. Víte co, někdy je to, někdy jsou to 3 za čtvrt roku a někdy pak třeba dlouhou dobu není nic. Je to hodně nárazový. Teď zrovna ty rodiny se nějak rozjely, tak teď v jedné rodině zrovna mám na pátek už přichystanou svolanou případovou konferenci“. V čem spatřujete silné stránky případových konferencí? „V čem, no vidím tam hodně těch silných stránek, jednak už to, že se tam sejde tolik lidí, včetně odborníků že, že je tam můžu seztat. Otázkou je, aby přišli, to je vždycky... to je trošku problém, zvlášť třeba u pediatrů, jako já to chápu, že nemůžou zavřít ordinaci a přijít. Takže v tom je ta síla, že najednou v jeden čas na jednom místě se tam vlastně sejde tolik odborníků, kteří si udělají ten čas přemýšlet nad možnostmi řešení v jedné rodině nad těmi dětmi. Co všechno se dá udělat a tak dál. Tak v tom je obrovská síla a pak to sílu vidím i v tom, že mám zkušenost, že ty rodiče, ta rodina, ty rodiče, kteří tam přijdou, pokud teda přijdou, tak když už tam přijdou, tak oni najednou... jim někdy doklapne ta závažnost té situace mnohem jiným způsobem a účinnějším, než když je tady takhle mám, jak teď mám vás a upozorňuju. že ta situace je závažná jo, u dětí se děje to a ono, budou následovat ta a ta opatření, tak jak kdyby to sklouzávalo někdy jak hrášek po zdi, ale tam jak najednou jsou a teď slyší... tam učitele slyší, tam pediatra, tam toho specialistu, tam psychologa a odborníka a teď všichni najednou... je jich tam tolik těch lidí a všichni přemýšlíme, jak těm dětem pomoci. Jak kdyby najednou těm rodičům se tam prosvětlo, docvaklo, jak kdyby si řekli... aha, tak to už tady všichni jako přemejšlí, jak nám pomoci, co udělat. A teď si uvědomí jako tu závažnost. No a nakonec, když se to povede ta případová konference a vyjdou tam nějaký ty cíle konstruktivní, jasný, co kdo má udělat no tak v tom je taky obrovská síla, když se dá dokupy konkrétní jakoby ipod, konkrétní cíle, co je vlastně fajn aby se udělalo pro ty děti, pro tu rodinu, tak to je taky úžasný. A v neposlední řadě mně tam přijde...to je samozřejmě strašně práce s tím to připravit, udělat, ale donutí mě to se tím vlastně hodně zabývat. Že se na to nakoncentruju, nasměřuju, protože nic jiného mi nezbývá, když tu případovku dělám, a i to vlastně může být určitá síla jo, že opravdu chci nechtě... protože těch případů je tolik, že nevíte, co dřív. Ta zahlcenost ospodu je obrovská a tady Vás to chci nechtě opravdu se na ty děti, na tu konkrétní rodinu hodně koncentrovat, takže může z toho jakoby vylízt něco užitečného, než když to fackujete jedno za druhým, hasíte požáry že, tak jakmile se opravdu na něco pečlivě pořádně zaměříte a koncentrujete, tak ta práce pak může být pochopitelně lepší a kvalitnější ty výstupy, takže i v tom je síla“. V čem vidíte rezervy? „Jako v tom systému je slabá stránka asi to, že se málokdy daří dostat na tu případovou konferenci všechny, který bych chtěla. Vůbec nám třeba nechtějí chodit soudci, to

je naše zkušenost, nevím jak třeba jinde v republice a velmi často nám nechodí třeba právě ti pediatři, kteří... ale já to úplně...tomu rozumím, že jako no tak co, tak on má zavřít čekárnu... a protože to není o půlhodině že, já to mám od 9 do 12 třeba v ten pátek jo, tak já tomu rozumím. Ale v tom určitě jsou slabé stránky. Ty rezervy... někdy je to omezený jako i technikou možná, že nám třeba někdy zlobí technika jakoby takovýho toho přenosu na tiskárnu jo, když se tam dělá ten záznam v té zasedačce, a tak... a tak to jsou malý věci, vždycky se to nějak nějak vyřeší. Pak jako určitě rodiče nechtějí spolupracovat, že se bojím, že mi ty rodiče nepřijdou. Nejen ti odborníci, kteří to ale řeknou narovinu, že nemůžeme, nebo asi se tam nedostanu, ale tady si myslím, že tatínek vůbec nepřijde a u maminky mám taky obavu, jestli vůbec přijde, tak to jako určitě. Když ti rodiče nepřijdou, jedeme bez nich, ale je to samozřejmě blbý, kdy jednáme bez nich o nich. Ještě do těch rezerv, tam je práce s dětmi na té případové konferenci. Já tady mám třeba 4 děti a vždycky zvažuju, jestli je tam zvat, nezvat, podle účelu, jak si to představím, co se tam bude dít, aby to ty děti vůbec zvládly. Aby to pro ně nebylo moc zraňující, protože tam se někdy dějí a říkají věci, které ty děti nemusí vědět ani slyšet. Takže kromě toho, že člověk nedostane ty odborníky a rodiče na tu případovku, tak ta práce v tom smyslu jestli pozvat děti, nebo nepozvat, ta práce s těmi dětmi. Tam si myslím, že se hodně učíme ještě jako systémově, ještě to nevidím tak propracovaně". Využíváte sanaci rodiny při práci s rodinou? „Ano součástí práce je určitě sanace, ale na to my bohužel nemáme moc času, proto většinou sanují ty jiné organizace, s kterými my třeba spolupracujeme. Samozřejmě se snažíme zlepšovat ty podmínky, co to jen jde“. Je podle Vás sanace efektivní? „Určitě. Je hlavně součástí celého toho procesu“. Jak probíhá tvorba individuálního plánu ochrany dítěte? „Stojí na podrobném vyhodnocení. Což je práce, kterou někdy děláme i několik dnů, protože je to hrozně rozsáhlé to zmapování všech těch potřeb dětí, rodiny a širší rodiny. No a když to udělám, tak pak z toho vypracuju ten individuální plán ochrany dítěte. Probírám to s rodinou průběžně, ale ne vždycky se mi daří to vypracovávat třeba s rodinou tak, jak by to mělo být... právě proto, že to je mnohahodinová práce. Ty cíle pak už jo, když se ptáte na ipod, ale to podrobné vyhodnocení to je několikahodinová práce, než to zmapuju, a potom ještě sepíšu, to je fakt hodně stránek, aspoň jak my to máme nastavený. A pak z toho vytáhnout ty cíle. Já to dělám tak, že vždycky tam, kde jsou jakoby rizika, tak na to já vlastně vždy vytvářím cíle. Takže jestli je ve finanční oblasti nedostatečný příjem a je tam vlastně riziko, že děti nebudou mít dobře uspokojeny svoje potřeby, tak na to já pak nasazuju cíl a konkrétní kroky toho cíle, aby prostě ty potřeby se mohlo podařit jakoby pokrýt". V čem spatřujete slabé

stránky? „Pak tam vidím, jakože systémově blbě. Já třeba... teďka je pro mě zcela nepohoditelný proč, že když už se to zavedlo, protože ono to nebylo dřív taková povinnost, takže když se to zavedlo, ten smysl chápu, tak bych čekala, že už od toho ministerstva půjde nějaký šikovnej formulář, šikovnej nástroj, jak to podrobný vyhodnocení a IPOD dělat. Ono je to tak, že každé OSPOD si to vytváří sám, jsou v tom ty mantinely strašně široký, každý OSPOD má svoji podobu vyhodnocení a IPODu. Což prostě si nemyslím, že je úplně dobře. Každá krajská kontrola v tom nachází jakoby další a další chyby. Takže přijde krajská kontrola, vytkne nám, co tam je špatně, my to vychytáme, opravíme a při příští kontrole zase. Proč se probíhá už dávno neudělal jasný postup, jak to má vypadat. Navíc je to tak rozsáhlý, že prostě zpracovat to fakt není jednoduchý a úplně zbytečně se tam prolínají věci. Je to udělaný tak že se to zbytečně opakuje. Opravdu si s tím nikdo nedá tu práci, aby to bylo tak nachystaná a vypracovaný, aby to bylo mnohem efektivnější a konkrétnější, aby to nebyly třeba i zbytečný romány, aby to mělo i ten efekt. A tak, jak to je, tak bych to brala, kdybychom měli každý do 20ti rodin. Tak dobře, to bych si s tím hrála, takhle to vyhodnocovala a ze všech úhlů rozpytávala. Ale jestliže mám 80 rodin a víc, tak jako...a pak se to dostává do toho, že to sklouzává třeba až k formalitě, nějakému odbívání a to já nemám ráda tohleto, protože já když něco dělám, dělám to pořádně. Včetně práce s klientem, kdy my to máme dávat těm klientům číst a podepsat. Umíte si představit, když oni o sobě čtou, že pijí alkohol, že je tam násilí a máte to s nima probírat, dávat jim to podepsat a zároveň s tou rodinou pracovat, aby Vám důvěřovali, tak to jsou těžký věci. I když citlivě s tím pracujete, tak jsou to fakt těžký věci a ten klient to často odmítá podepsat. Co se mi stává třeba to, že krajská kontrola nám strašně jde po tom, aby to bylo podepsané a probrané s klientem. Jenomže toho je tolik, že prostě člověk zapomene a pak je problém. To jsou hrozně zbytečný věci, který Vás i otravují. Štve mě to, jak to není dobře vymyšlený. Jak je jenom A, které se musí dodržovat a není už pro nás pracovníky... ty podmínky, abychom to opravdu mohli dělat i trochu radostně a trochu jakoby ne v takové zahlcenosti a v takových limitech strašných. Jako takhle, nevím, jestli je dobře, že to takhle říkám, ale já prostě vím, co s tou rodinou mám dělat. Mně by úplně stačilo, jak to bylo dřív, že uděláte závěr a buch buch buch, uděláte tohle, buch buch, tyhle kroky, tyhle opatření. Já o tom nepotřebuju psát takový strašný romány. Anebo teda dobře, ale ať mám 15 rodin a budu si s tím takhle hrát. Ale v té praxi, v té zahlcenosti, v tom obrovským rozměru, jak my to máme dělat. To je moc stránek a těch cílů je mnohdy hodně. A zase to je, správně by tam nemělo být moc cílů, protože ti klienti nejsou schopni tolik cílů naplňovat a zvládnout. Jenomže ta situace zas je

taková, že postupně stejně jako je to potřeba jo. A když tam ty cíle nemám, tak je to špatně, když je jich tam hodně, tak je to špatně, všechno je špatně. Ale když je tam nějaké domácí násilí, nebo dysfunkce v mnoha oblastech, a to bývá v těch rodinách, tak je opravdu potřeba se zaměřit na spoustu věcí. V té normální sociální práci se to dělá jiným způsobem, a ne, že máte IPOD a tam 6 cílů. A když tam dáte 3, tak ony stejně nepokrývají všechno, co by ta rodina měla postupně s nějakým doprovodem zvládat. Takže já se dostávám do takové... udělat jen 3 cíle, aby to pro klienta bylo přijatelné, když už mu to předkládám, ale jsem si vědoma, že je tam stejně potřeba pracovat na spoustě jiných věcí. A nebo tam teda naflákat všechny cíle a klient je z toho úplně...jo prostě má to spoustu takových věcí, které se mi nelíbí... jak je to nastavený, jak se s tím pracuje. Ono ta myšlenka je dobrá, ale jak to udělat v praxi, aby to mělo ten efekt a význam. Opravdu to pak sklouzává jen k tomu, aby to bylo ve spise a aby to viděl kontrolní orgán. Ale že bych já cítila, že to má opravdu efekt, pro ten můj vztah s klientem a že to má opravdu význam v té sociální práci, v té změně klientova života, to já tam prostě nevidím. A to já jsem fakt člověk, který se snaží. Já ráda jdu do nových věcí, pokud jsou užitečné. Ale tohle já prostě nevnímám jako užitečné. A neustále tisknout tolik papírů, neustále to přehodnocovat a všechen ten materiál, kterého je škoda. Pak ještě vidíte, že to opravdu nemá ten efekt. Já vím, co s tou rodinou mám dělat, já nepotřebuju tyhle elaboráty". Co nejčastěji brání v naplnění stanovených cílů? „Spolupráce s klientem, protože holt klienti jsou... a nebyli by našimi klienty, kdyby nebyli takoví, jací jsou žejo, jsou takoví kde ta spolupráce je velmi obtížná mnohdy. Pak moje možnosti samozřejmě, OSPOD je opravdu zahlcen a den má furt jen 24 hodin a těch případů je strašně moc, takže ty časové naše možnosti jsou prostě limitovaný, takže i to brání. A potom všechno, o čem jsme se bavili předtím“. Co je pro Vás měřítkem úspěšnosti při práci s rodinou? „To je těžká otázka. V sociální práci měřítko úspěšnosti pro mě... já vím, že to zní trochu tak jako divně, protože jsem zařazena jako úředník pod magistrátem, ale já to pořád beru jako sociální pracovník, že dělám sociální práci, já nejsem klasický úředník, jak je většina magistrátu. A pro mě třeba prvním takovým měřítkem úspěšnosti nebo bodem je vztah s klientem. Protože já vím, že když nenavážu vztah s klientem, dobře, tak se můžu postavit na hlavu a nepomůžu mu ze své pozice. A nic tam mi nepůjde. A s tím souvisí porozumění, takže druhým takovým bodem, měřítkem úspěšnosti, je pro mě, jestli se mi podařilo porozumět tomu klientovi a dosáhnou tam toho porozumění. Strašně důležitý pro další práci. Jakmile on nebude cítit, že mám porozumění pro jeho situaci a pro něj, tak se nám nebude ta změna jakákoliv v té naší společné práci dařit. To už dneska vím. Takže navázat vztah

a porozumění, to jsou první 2 pro mě takové body, měřítko úspěšnosti, a pak teprve jestli se ta změna daří nebo nedaří, jsou další měřítko úspěšnosti. Ale to je někdy takové jako špatně vyhodnocující se, protože jestli je klient alkoholik, tak to že jde na léčení, je to měřítko úspěšnosti... asi jo, když se mně ho podaří namotivovat tu maminku a jde na léčení, jenomže ona třeba za 14 dní uteče, ale ono je to úplně přirozený, to se prostě stává. A teď jde o to, aby ona to nevzdala a šla znova do toho, i když je tam ten relaps. Někdy je úspěšný jenom to, že já přijdu a ten klient má trošku líp uklizený než jindy. Že tam není tak strašnej binec. Nebo že má nakoupeno pro děti, protože to tam před tím třeba neexistovalo. Takže to je takové jako to měřítko úspěšnosti strašně těžké, blbě uchopitelné v naší práci. Je to jakýkoliv posun dopředu, jakákoliv pozitivní změna, i minimální, drobný věci, který vlastně tvoří obrovský úspěch". V čem vidíte náročnost sociální práce s rodinou ve 21. století? „Ve všem. Já to vidím ve všem. V době... je to fakt náročná doba, ještě teď ztížená tou Ukrajinou a covidem... to všechno nám dopadá do té práce jo, s těma ukrajinckéma dětma máme hodně práce a rodinama. Covid samozřejmě nám do toho zasáh. Tím, že hackeři dokážou dneska...my jsme byli několik týdnů zcela bez počítačů, protože někomu se podařilo v loňském roce nám tak zasáhnout, jo že to je hodně o té době, že dřív takové věci nebyly. Pak i v takovým jako chování lidí, a taky to souvisí asi trošku s dobou, že lidi se opravdu jinak chovají, mají jiný respekt k autoritám...horší bych řekla, než to bylo dřív a je i víc jakoby poruch, nebo odchylných chování nebo norem. Jo, že když já to srovnám před 30 lety, tak nebylo tolik rodičů s psychiatrickými problémy natož s odchylkami od toho chován. To nemusí být někdy vyloženě onemocnění, může to být porucha chování že, nebo oni v těch znaleckých posudcích hodně dávají akcentovaný rysy nebo tak. Ono je toho prostě víc v dnešní době. Víc si taky lidé stěžují, mají tendence k žalobám a trestním oznámením na nás jakoby k eskalaci těch věcí. Ty konflikty jsou náročnější a teď je toho víc. I ti tatínci se víc o ty věci derou, než dřív, protože mají více možností. Pro mě třeba i ta technika, neustále já musím být trošku jako...musím prostě zvládat tu techniku na tom počítači, programy a věci a ono je to v mém věku taky čím dál náročnější. Ale ta doba, ta technika to vyžaduje. To tak prostě je ve všem. To bych taky řekla, že je náročnější. Teď nevím, jestli je to covidem nebo čím, ale teď zaznamenávám hodně rozjeté rodiny, ať už se to týká domácího násilí, alkoholu, maminky na mateřské víc pijou, tam taky vidím nárůst. Takže hodně věcí je tak nějak náročnějších. Náročnost je obrovská ve všech stránkách, kam se podíváte, proto já říkám ve všem". S jakými faktory ohrožení dítěte se setkáváte nejčastěji? „No taky se všema. Rodinné situace, konflikty, spory rodičů, že oni se vůbec nedokáží domluvit ani na

triviálních věcech. Soudní věci. Z hlediska terénu, tak je to hodně ten alkohol, drogy, zanedbávání dětí v různých oblastech. Ono nedokáží si udělat čas na to dítě často, z toho pak ty ohrožující věci pramení. A mně se zdá, že i systém je ohrožuje pořád. Protože jako mně se nelíbí inkluze, mně to nepřijde pro děti fajn a správný. Mně se nelíbí do teď, jak systém pracuje s oběťmi. Domácího násilí je fakt hodně, tam vidím obrovský rezervy. Nedaří se klienty dostávat do těch intervenčních center a zase to zbyde na mě ta práce“. Jaké překážky Vám nejčastěji zasahují do postupů při řešení situace ohroženého dítěte? „Je to ta nespolupráce rodiny. Pak ten systém, jak jsem říkala. Tím, že s tím není pracováno jak by mělo být, tak já nemám možnost té rodině pomoci pořádně, jak bych potřebovala. Já ji nedostanu do odborné pomoci, u domácího násilí se to skoro nikdy nedaří. Když mám týrané dítě, tak tady neexistuje taková nějaká komplexní pomoc, aby ta odborná pomoc byla o tom, že...naráz pracuje s celou rodinou, jak s těmi rodiči, kteří to dítě týrají, tak i s tím dítětem. Tak to v podstatě neexistuje. A další je, že byť je Olomouc tak velká, tak neseženete včas krizovou psychologickou pomoc pro rodiče a dítěte. Mně, když se tady sesype maminka a potřebuje nutně pomoc, já nejsem psycholog, tak ji potřebuju dostat do odborné péče, tak ji neseženete rychle. Ani ty účinné rodinné terapie tady nejsou“. S jakými typy rodin se nejhůře spolupracuje? „Narkomani. Tam se mně hodně špatně... zajímavý je, že s alkoholikama je to jiný, ale s narkomanama se mi strašně špatně spolupracuje. Tam to jde fakt... to prostě velmi často vůbec nejde. Oni všechno slíbí, ale pak to vůbec nedodrží. Nepřijdou na jednání, nejsou doma, když se domluvíme. Je to s něma fakt těžký, to je spešl skupina. Pak je to těžký...takový ty rodiny, který jsou hodně vzdělaný, nebo třeba hodně znamenající. Jako třeba psychiatři, soudci, státní zástupci, tak to je hodně těžká skupina pro nás. Oni jakoby mají tendenci formálně spolupracovat, přitom tam o skutečnou upřímnou spolupráci často nejde a je hrozně těžký ji s něma dělat. Pokud třeba vezmu romskou rodinu, tak se mi s ní blbě spolupracuje, protože tam nejde pracovat s budoucností. Oni jsou prostě jiní. Nepracuje se s něma úplně špatně, co se týká teď a tady. Oni se vyvztekají, a pak se na všem domluvíme. Ale nejde tam systematicky s tou rodinou pracovat na změně budoucnosti, protože oni prostě plno věcí chápou jinak, včetně vzdělání a tak. A pak určitou takovou specifickou skupinou bývají vojáci a někdy i inženýři, takoví ti ryzí inženýři. Tam někdy to máme zkušenost, že oni věci pojmají trošku jinak. Hodně těžké je taky pracovat s těma těžkýma rodinnýma sporama, který už jsou hodně zakopaný. Trvá to dlouhou dobu, je to rozjetý, kdekdě do toho kecá a oni už ty zákopy mají tak hluboký, že už jen obyčejná hrdost by jim nedovolila chovat se jiným způsobem. Hodně těžko se to tam mění.

Ještě hodně těžká skupina jsou maminky, které brání v kontaktu tatínkům. To se velmi těžko mění a není na to v podstatě určitý nástroj. Tohle všechno je těžké. Vždy záleží na kontextu“. Jak řešíte situaci, kdy rodina odmítá zcela spolupracovat? „První je nejdůležitější zjistit důvod. Každé sociální chování, má nějaký sociální účel. A když já nevím, proč se tak ten klient chová, tak to těžko můžu změnit. Sankce přichází až jako poslední možnost. Takže se vždy snažím zjistit, proč ta rodina nebo klient tak má. Je to o nedůvěře v úřad, je to o tom, že zažil nějakou zkušenost, která teď mu brání spolupracovat, je to o nedůvěře vůbec v sociální práci obecně, je to o tom, že nemůže z jiných důvodů a tak dále. Co tam prostě za tím je. Dál to zkusit změnit právě tím vztahem a porozuměním. Jako nemůžu ho tady přitáhnout na laně. Snažím se dát porozumění, vztah a možnost volby. Na tomhle se hodně snažím pracovat, hodně se jim snažím nabízet smysl naší spolupráce. A teprve až se tyhle běžné věci vyčerpají a nepomůžou, tak pak teprve jdu do sankcí, když je to nutný. Pak teprve je třeba policie, vyhrožování pokutou, udělím pokutu nebo napomenutí ve správním řízení, nebo návrh k soudu. Ale nebývá to časté, protože to není úplně motivace a vztah a porozumění. Jako když už nemůžu čekat a je to dítě v ohrožení, tak musím využít i tyhle nástroje.“

V jaký moment je potřeba odebrat dítě z rodiny a přistupujete k návrhu na náhradní rodinnou péči/ústavní výchovu? „Když je dítě tak ohrožené na životě, zdraví, že jinou možnost dané situace nevidím. Častěji se to stává, když je to dítě malinké. Jiné to je, když rodič pije jak duha a je dítěti 10 nebo 1 rok. Když pije jak duha, tak roční dítě je v ohrožení a nemusí to přežít. Když je dítěti 10, tak i když je rodič zdrogovaný nebo napitý, tak to dítě to má obrovskou šanci přežít. Už si vezme něco k jídlu, už se nezadusí zvratkama a tak. Takže když je prostě v ohrožení na životě a na zdraví. A hlavně v situaci, kdy ten rodič neumí, nebo nechce spolupracovat. Protože i když ten rodič dělá cokoli, tak když mi spolupracuje, ať už chce nebo to umí, tak jsou možnosti zlepšování. Ale když nechce spolupracovat, tak mě tím tlačí, že já musím jet po jiné linii, abych to dítě zachránila. A nebo když nedokáže spolupracovat z různých důvodů, ke třeba fakt nemocný závislostí, nebo intelektově je na tom mizerně a ta spolupráce nejde tak rychle, jak je potřeba“.

S jakými státními subjekty nejčastěji spolupracujete? „Policie, soudy, školy“.

S jakými nevládními organizacemi nejčastěji spolupracujete? „Člověk v tísni, já hodně spolupracuju s různějma. Maltéžská pomoc, poradna pro ženy a dívky, Jíka na doučování, různé azylové domy, nízkoprahová zařízení, Podané ruce. Jako v podstatě s kýmkoliv, hrozně ráda to využívám“.

V čem spatřujete prospěšnost Vaší práce? „Pestrost práce, pomoc těm dětem a rodinám, možnost něco změnit, je toho jako hodně. Ta práce i přesto, jak je viděna zvenčí, je nesmír-

ně důležitá“. V čem spatřujete úskalí Vaší práce? „*Takovou velkou náročnost u nás vidím ve finanční oblasti, protože my nejsme vůbec oceněni adekvátně, prostě ty platy jsou mizerné, na to, jaká je odpovědnost, jaké jsou nároky, jak je to náročné, tak ten plat je malinký. Společenské ocenění je velmi mizerné a nízké, naše profese je ze všech profesí nejvíc dehonestována. Nikde nevidíte tak prostě sráženou práci, jako je u nás ospod'áků. My ať uděláme cokoliv, tak je to vždycky špatně. My, když odebereme dítě, jsou titulky je to špatně. Když neodebereme dítě, je to špatně. Ať si vezmeme jakýkoliv film, nebo seriál, tak to je hrůza, jak my jsme tam vykreslení. Sociální pracovníci v naší profesi ve všech médiích a seriálech, až teda na vzácné výjimky, vycházejí fakt nemožně. Tak to taky vidím jako velmi náročné pro nás. Děláte práci, která je náročná, záběr je obrovskej. Když si vezmete, co pracovník na OSPODu řeší, tak řeší úplně všechno, co ohrožuje dítě. Od jasných věcí, jako jsou patologické jevy alkohol, drogy a takový, tak jsou to samozřejmě týrané děti, zneužívané děti, zanedbávané děti, ale i pouhý neproočkování, záškoláctví, skrytý záškoláctví a takový věci jako rozvody. A jenom ty soudní věci, když si vezmete, u čeho všeho jsme. Od stavebního spoření přes dědictví, a pak samozřejmě ještě ty úpravy výživného a tak dál jo. Že jakmile tam figuruje dítě, tak my tam jsme za to dítě. Když si vezmete ten záběr obrovskej, tak to už samo o sobě je přece náročnost profese, psychická hlavně, a taky to není práce kterou tady zavřete a ona se vám vypaří z hlavy. Jdete s tím spát, někdy s tím vstáváte, protože když se rozhodujete, jestli to dítě v té rodině ještě nechat nebo už ne...to je sakra těžký rozhodnutí. Teď to že je to práce s lidma v krizi že...náročnost obrovská, to že je to práce s převážnou většinou nedobrovolných klientů, protože my zase jako... tahle profese má prostě samý nedobrovolný klienty, že to není jak k psychologovi už jdete třeba namotivovaná... ale k nám chodit musí, nemůžou říct...já na ospod nejdu. Takže my máme tolik většinou naprosto nemotivovaných nedobrovolných klientů, ale je to zas o tom vztahu, jestli si ho získám nebo ne. Ty spisy a práce s rodinama je tady třeba dlouhý roky, a když mi bude nadávat, tak mu nemůžu říct, že mu nechci pomoci. Když mě bude vyhazovat na šetření a nadávat mi, tak já to musím zase zkusit znova a znova ho pozvat. Nemůžu to strčit do skříně. A další náročnost jako práce s dětma, rozhovory s něma, které jsou nesmírně náročné“. Co je podle Vás na práci sociálního pracovníka/kurátora pro děti a mládež OSPOD nejtěžší? „*Množství těch případů a s tím spojená byrokracie. Protože to, co padá z vrchu, včetně nových zakládání spisu a všeho, oni nám to fakt neulehčují. Pro mě je hrozně těžké, že od té sociální práce nás to má pořád tendenci cpát někde jinde. Já tu práci cítím v té přímé práci s klienty, a ne v tom příšerném papírování. Tak to je pro mě třeba hrozně těž-**

ké. Když se podívám na tu práci jako takovou, bez ohledu na byrokracii, tak...ta část práce, která právě souvisí s pohovorama s dětma. To je fakt velmi těžká disciplína v naší práci, protože ty děti nejsou v pohodě a vy z toho musíte vytřískat maximum pro tu rodinu, dítě a soud. Tohle mi přijde hrozně těžké. Pak ta práce s nedobrovolnými klienty je moc náročná, opravdu je to cítit ten rozdíl. Pak ty těžký rodinný konflikty. Takový ty fakt nikam nevedoucí, pořád nekončí. Asi tohle mi přijde nejnáročnější. Pohovory s dětma v naší práci a těžký rodinný konflikty. Tam je i hrozně těžký si obhájit tu neutralitu, protože chtě nechtě se jednou budeme muset vymezit, u soudu a podobně. V tom momentě jsme my ti špatní a přichází ty stížnosti a ataky. Pořád nějaké stížnosti na ombudsmana, trestní oznámení, že jste třeba něco...stížnosti vedení, že blbě postupujeme. V tom je to hrozně vyšťavující“.